

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1916.

Andra kammaren.

Nr 73.

Onsdagen den 17 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 252, angående anvisande av medel för bestridande av vissa omkostnader för riksförsäkringsanstalten för handläggning av ärenden rörande ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring; samt

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 253, angående ändrad lydelse av rubrikerna nr 192 och 193 för maltdrycker och mjöd i gällande tulltaxa; och

nr 195, med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften.

§ 2.

Vidare föredrogs var efter annan nedannämnda på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen nr 317, av herr *Pålsson m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionerna nr 318 och 319, av herr *Pålsson m. fl.*;

till statsutskottet motionen nr 320, av herr *Gylfe*; samt

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 321, av herr *Palmstierna*; och

nr 322, av herr *Wikström*.

Vid föredragning härpå av motionen nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 239, angående beräkningen av vissa inkomster i 1917 års riksstat m. m., begärdes ordet av motionären

Herr *Wikström*, som yttrade: Herr talman! Som min uppmärksamhet har blivit fästad därpå, att klämman i min motion nr 323

Andra kammarens protokoll 1916. Nr 73.

innehåller yrkanden, som höra till olika utskotts behandling, varför tveksamhet uppstått, till vilket utskott motionen skulle remitteras, anser jag mig böra återtaga densamma, och anhåller härmed om kammarens tillstånd därtill.

Denna anhållan bifölls av kammaren.

§ 3.

Härefter föredrogos, men blevo ånyo bordlagda statsutskottets utlåtanden nr 98 och 99, sammansatta stats- och lagutskottets nr 2 utlåtande nr 2, bevillningsutskottets betänkande nr 24, lagutskottets utlåtande nr 35 samt jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 70—75.

§ 4.

Efter nu skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk förstärkning av utrikesdepartementets arbetskrafter m. m. yttrade

*Ang. Sveriges
utrikespolitik.*

Herr vice talmannen D. Persson: Herr talman, mina herrar! Den kungl. propositionen om ökning på utrikesdepartementets stat, som nu föreligger till andra kammarens behandling, är motiverad av det starkt ökade arbete, som särskilt det pågående världskriget och dess verkningar medfört för utrikesstyrelsen. Det är icke min avsikt att här beröra de olika sidorna av detta arbete; jag tar för givet att kammaren kommer att bevilja de begärda anslagen på det sätt, som statsutskottet förordat. Men jag anser, att denna anslagsfråga också borde kunna giva tillfälle att föra på tal ett par allmänna spørsmål i Sveriges utrikespolitik, som just nu måste kräva den största uppmärksamhet.

Regeringen har, med starkaste anslutning från riksdagen, alltifrån världskrigets början hävdad Sveriges fullständiga och opartiska neutralitet. Under krigets gång hava emellertid företeelser inträffat, som varit ägnade att väcka oro i olika hänseenden, och detta icke minst under senaste tiden. Sålunda hava uppgifter förekommit om befestningar och andra militära anordningar på den Åländska ögruppen, vilka väckt allvarliga bekymmer med hänsyn till den synnerliga vikten för vårt land av, att denna ögrupp förblir i samma militärpolitiska tillstånd som före kriget. Och i den offentliga diskussionen hava förekommit uttalanden, som kunnat föranleda den uppfattningen, att man velat anlägga andra än svenska synpunkter vid denna frågas behandling samt att man syftat till ett avvikande från regeringens så många gånger tillkännagivna neutralitetspolitik. För min del är jag övertygad, att regeringen fortfarande fasthåller vid sin hittills fullföljda neutralitetspolitik och att regeringen tillika i den viktiga Ålandsfrågan liksom i andra frågor bevakar Sveriges rätt och intressen.

Det skulle dock vara av stort intresse för kammaren och av stor

betydelse för den allmänna meningen i landet att få ett uttalande härom från regeringens sida.

Ang. Sveriges
utrikespolitik.

(Forts.)

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Wallenberg: På samma gång jag betygar min tacksamhet för den välvilliga behandling, den föreliggande anslagsfrågan rönt från utskottets sida, och min förhoppning, att kammaren härutinnan skall följa utskottet, vill jag icke underlåta att yttra några ord i anledning av vad herr vice talmannen nyss anförde.

Upprepade gånger och i oförtydbara ordalag har från auktoritativa håll uttalats, att Sverige under nu pågående världskrig vill med hävdande åt alla sidor av sin självbestämningsrätt bevara en sträng och opartisk neutralitet och på det livligaste önskar undgå att indragas i krigiska förvecklingar. De förklaringar, som i sådant avseende blivit från regeringens sida avgivna, är jag i tillfälle att helt och fullt upprätthålla. Regeringens strävanden att sin plikt likmätigt bevara Sveriges rättigheter och intressen oförkränkta böra icke av någon kunna missförstås eller misstolkas i betraktande av det sätt, varpå Sverige under en vanskelig situation städse uppfyllt neutralitetens fordringar. Jag behöver icke tillägga, att regeringen under krisens hela förlopp stått främmande för varje utrikespolitisk diskussion, som i ena eller andra riktningen avviker från regeringens upprepade gånger avgivna förklaringar och att regeringen måste beklaga sådana förteelser, som kunna vara ägnade att rubba tilltron till Sveriges vilja att hävda sin självständighet och sin neutralitet.

Vad angår det ämne, som blivit av talaren särskilt berört, måste var och en, som satt sig in i och följt den historiska utvecklingen av den s. k. Ålandsfrågan, inse, att denna fråga är av vital betydelse för Sverige. Detta var ock svenska regeringens och riksdagens åsikt år 1908. Det är svenska regeringens åsikt år 1916, och jag är övertygad, att denna mening även nu delas av svenska riksdagen.

På grund härav och i överensstämmelse med vad jag nyss uttalat, kan jag försäkra kammaren, att regeringen anser som sin skyldighet att med oavlätlig uppmärksamhet följa denna fråga och att intet kommer att underlåtas för att härvidlag liksom på andra områden tillvarataga Sveriges rättigheter och intressen. Ett mera ingående besked kan jag, av lätt begripliga skäl, ej nu lämna.

Herr Branting: Jag är viss om att kunna tala i hela den socialdemokratiska riksdagsgruppens namn, då jag ber att få tacka herr utrikesministern för den oförtydbara förklaring han nu avgivit, att regeringen i sin strävan att åt alla sidor hävda svensk självbestämningsrätt på samma gång helt och fullt upprätthåller sina tidigare förklaringar om bestämd neutralitetsvilja. Just i nuvarande situation är en sådan förnyad försäkran från regeringens sida för mycket stora kretsar av vårt folk mera välkommen än kanske någonsin, sedan den stora olyckan bröt in över världen.

Vad nu särskilt Ålandsfrågan angår, deltog vid 1908 års riksdag vårt partis dåvarande riksdagsgrupp i de samfälliga svenska ut-

Ang. Sveriges
utrikespolitik.
(Forts.)

talandena, att Sveriges trygghet krävde, att ögruppen liksom dittills förblev för framtiden obefäst. Vår nuvarande riksdagsgrupp finner samma skäl fortfarande tala för samma uppfattning och vill därför uttala sin livliga förhoppning, att det måtte lyckas, att i de förhandlingar, vilka genom herr utrikesministerns nyss avgivna förklaring antytts, på ett övertygande och framgångsrikt sätt hävda Sveriges rätt och intressen i denna sak.

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! Med anledning av hans excellens herr ministerns för utrikes ärendena nyss å regeringens vägnar gjorda uttalande får jag förklara, att det parti, jag tillhör alltjämt ansluter sig till den neutralitetspolitik, regeringen nu förklarat sig allt fortfarande vilja vidhålla.

Med tillfredsställelse erfara vi, att regeringen icke vill underlåta något för att beträffande den viktiga Ålandsfrågan tillvarataga Sveriges rättigheter och intressen. Den enstämmiga meningsyttring, som 1908 här i kammaren kom till uttryck i denna fråga, kan i år upprepas med enhällig anslutning av lantmänna- och borgarepartiet.

Herr Edén: Herr talman! Även jag ber att få uttrycka min tillfredsställelse över, att herr utrikesministern å regeringens vägnar gjort det uttalande, som kammaren nyss fått mottaga. De riktlinjer för vår utrikesledning, som i detta uttalande kommit till synes, böra enligt min mening vara ägnade att vinna den samstämmiga anslutning, som herr utrikesministern förväntade. Regeringen har på nytt fastslagit Sveriges bestämda vilja att hävda sin självständighet och sin stränga och opartiska neutralitet i det pågående världskriget, och regeringen har i den för vårt land så betydelsefulla Ålandsfrågan försäkrat kammaren och landet, att den icke underlåter något för att tillvarataga Sveriges rätt och intressen. Jag kan förklara, att det parti, jag har äran tillhöra, fullt ansluter sig till denna politik, och jag uttalar en varm förhoppning, att den skall kunna lyckosamt genomföras.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Till avgörande förelåg sedermera statsutskottets utlåtande, nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till vissa byggnadsföretag vid armén ävensom i ärendet väckta motioner.

Punkten I.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. nytt
etablissemang
för fält-
telegrafkåren.

Punkten II, angående anslag till uppförande av nytt etablissemang å Järvafältet för fälttelegrafkåren.

I överensstämmelse med vad Kungl. Maj:t i en den 25 februari 1916 dagtecknad proposition, nr 87, angående anvisande av medel till vissa byggnadsföretag vid armén, bland annat, föreslagit riksdagen, hemställde statsutskottet, till vars behandling ifrågavarande proposition hänvisats, uti förevarande punkt, att riksdagen måtte till uppförande av nytt etablissemang å Järvafältet för fälttelegrafkåren bevilja ett anslag av 1,998,000 kronor samt härav för år 1917 anvisa ett belopp av 800,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 400,000 kronor.

Ang. nytt
etablissemang
för fält-
telegrafkåren.
(Forts.)

Häremot hade reservation avgivits av herr *Thorsson*, som i anslutning till en utav honom inom andra kammaren i ämnet väckt motion, nr 259, ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts framställning om anslag till uppförande av nytt etablissemang å Järvafältet för fälttelegrafkåren, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förnyad utredning och därpå grundat förslag angående förläggning av fälttelegrafkåren till Malmslätt.

Utskottets hemställan föredrogs, varefter

Herr *Thorsson*, yttrade: Herr talman! I den föreliggande punkten har jag icke kunnat vara med om det slut, vartill utskottet kommit. Jag har tillåtit mig väcka en motion, vari jag yrkar avslag å det föreliggande anslaget och begär förnyad utredning angående förläggningen av fälttelegrafkåren.

Det är icke första gången, som detta ärende ligger på riksdagens bord. Fjolårets riksdag mottog en proposition, vari man begärde ett anslag för förläggning av fälttelegrafkåren till Uppsala. Då ansågs ordnandet av ett tidsenligt flygfält vara så avgörande för kårens förläggning, att Kungl. Maj:t enbart ur denna synpunkt föreslog hela telegrafkårens förflyttning från huvudstaden till Uppsala. Vid årets riksdag ligger ärendet på ett annat sätt. Nu tyckas vederbörande betrakta flygfältet som en mera underordnad fråga, detta kanske på grund därav, att generalstabschefen uttalat en önskan, att flygkåren skulle brytas ut ur fälttelegrafkåren, och förläggas såsom ett självständigt truppförband.

Emellertid har detta spörsmål icke blivit utrett i sådan omfattning, att man därpå kan grunda sig en bestämd uppfattning. Det har i årets proposition såsom ett mycket starkt skäl för att fortfarande hava telegrafkåren förlagd till huvudstaden anförts det, att här finnas vissa tekniska verk och inrättningar, vid vilka man kunde utbilda telegrafkårens manskap och, förmodar jag, delvis även befäl. Emellertid vill det förefalla mig, att då icke den sidan av saken var avgörande för förläggningen av kåren under fjolårets riksdag, så får den icke vid innevarande riksdag spela en så avgörande roll vid bedömandet av förläggningen, att man därför till varje pris skall bibehålla förläggningen till Stock-

Ang. nytt
etablissemang
för fält-
telegrafkåren.
(Forts.)

holm. Den utredning riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde under fjolåret synes mig Kungl. Maj:t ha effektuerat på ett mycket ensidigt sätt. Av de handlingar, som förelegat vid ärendets behandling, har åtminstone jag icke kunnat få klart för mig, att Kungl. Maj:t sträckt sina undersökningar utöver att omfatta Järvafältet och Stockholms omgivningar. Emellertid är det min bestämda uppfattning, att det var många av riksdagens ledamöter, som under fjolåret hade den tanken, att även andra platser skulle kunna lämpa sig, och särskilt för flygskolan ha vi ju flera platser än Stockholm, som äro synnerligen fördelaktiga.

Nu är det naturligtvis så, att herrar militärer helst skulle vilja ha hela armén förlagd till huvudstaden, men som det icke gärna kan ordnas på det sättet, så får den placeras ut, efter som vederbörande anser det lämpligast att den förläggas, men framför allt till städerna. Det är naturligtvis denna strävan, som gör, att när Kungl. Maj:t icke fick denna kår förlagd till Uppsala, så vill Kungl. Maj:t icke på några villkor förflytta den till någon annan plats utom huvudstaden. Men jag kommer åter till det, att kunde Uppsala anses vara en lämplig förläggningssort, så borde *Malmslätt* också kunna anses vara det. Avståndet mellan denna exercisplats och Linköpings stad är synnerligen litet, så att det icke hindrar samövning mellan telegrafkåren och de i Linköping förlagda trupperna. Jag tror därför, att ur samövningssynpunkt finnas ännu större möjligheter i Linköping än i Uppsala. Och, om man ser frågan ur ren kostnadssynpunkt, märka nog kammarens ledamöter, att i årets proposition begäres ett med 224,000 kronor ökat anslag för uppförande av nödiga byggnader för etablissemang. En del av denna kostnadsökning är visserligen motiverad av stegrade priser, men det anföres även, att denna kår är i behov av stort förrådsutrymme, och det är detta, som i viss mån bidragit till förhöjningen av det anslag, som äskas.

Om nu denna Kungl. Maj:ts motivering är riktig, vilket jag ej äger rätt att betvivla, vill det förefalla mig, att byggnadskostnaderna skulle bli avsevärt billigare, om kåren förlades till *Malmslätt*, ty där finnas redan tillräckliga lokaler för att tillfredsställa kårens samtliga behov av förrådsutrymme och vissa andra lokaler, som med jämförelsevis billig kostnad för vissa ändringsarbeten kunde användas. Det är därför av vikt, att ärendet kommer under förnyad omprövning, så att Kungl. Maj:t får framkomma med ett förslag, grundat på en allsidig utredning, om förläggningen av kåren exempelvis till *Malmslätt*.

Jag skall ej längre upptaga kammarens tid, utan ber, herr talman, att med anledning av vad jag nu anfört få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till min reservation.

Vidare anförde

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Jag ger

den ärade föregående talaren rätt i, att de militära myndigheterna haft skiftande meningar beträffande denna kårs förläggning, och jag skall ej alls söka att här på något sätt taga dessa skiftande uppfattningar i försvar, även om jag det kunde. Men vad jag bestämt vill framhålla är, att därav ej följer såsom en naturlig konsekvens, att fälttelegrafkåren skall förläggas till Malmslätt. Jag befarar för min del högeligen, att om man skulle uppskjuta frågan till kommande år och då för riksdagen framläggas kostnadsberäkningar beträffande fälttelegrafkårens förläggning till Malmslätt, man måhända skulle få göra samma erfarenhet, som man gjort ifråga om kostnadsberäkningarna från förra året, då det var fråga om fälttelegrafkårens förläggning till Uppsala, och i år, då det är fråga om dess förläggning till Järvafältet, nämligen att kostnaderna ökats med 224,000 kronor eller från 1,774,000 kronor till 1,998,000 kronor.

Jag ber att i detta sammanhang få fästa kammarens uppmärksamhet därvid, att här är det så, att det ej kräves någon utökning av övningsfält för kårens förläggning till Järvafältet. Hur det i detta avseende skulle bli, om kåren förlades till Malmslätt, svävar ännu i det fullständigt ovissa.

Då det sålunda icke alls ifrågasättes, att man skulle taga någon ytterligare mark i anspråk för övningsfält, än vad som förut är taget i anspråk, och då de kostnadsberäkningar, som äro uppgjorda, äro av den beskaffenhet, att de synas mig kunna läggas till grund för ett riksdagens beslut, ber jag, herr talman, att få hemställa om bifall till statsutskottets förslag.

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Mörcke: Herr talman, mina herrar! Det finnes i den kungliga propositionen en fullständig redogörelse för, varför det är av vikt, att fälttelegrafkåren förläggas till huvudstadens närhet. Jag skall därför icke vidare yttra mig härom. Jag vill endast konstatera, att ur denna synpunkt de förläggningsorter, som motionären och reservanten här framhållit, nämligen Malmslätt och Skillingaryd, icke hålla måttet.

Men det är även ur andra synpunkter, som Malmslätt och Skillingaryd icke är lämpliga, och det är ur rent flygtekniska synpunkter. Malmslätt har ju använts förut under den tid, vår flygavdelning varit i verksamhet, som ett provisoriskt övningsfält för flygarna. Det har därvid visat sig, efter vad jag hört av många flygare upprepade gånger, att fältet icke är lämpligt som flygfält. Jag vill nu icke fästa mig vid uteslutande vad jag hört av enskilda individer, och jag har därför i ärendet inhämtat yttrande från armeförvaltningens fortifikationsdepartements militärbyrå, och jag skall här citera, vad den säger om Malmslätt som övningsfält: »Malmslätsfältet är i själva verket ett *nödtorvtigt* flygfält, vågformigt, ojämnt och lutande åt flera håll, kantat av byggnader och hög skog (i enskild ågo), inskränkande startmöjligheterna till endast vissa riktningar. Fäl-

*Ang. nytt
etablissemang
för fält-
telegrafkåren.
(Forts.)*

Ang. nytt
etablissemang
för fält-
telegrafkåren.
(Forts.)

tets mindre lämpliga beskaffenhet — i synnerhet för nybörjare — har vid flera tillfällen visat sig ödesdiger för materielen och även vid en härav föranledd olyckshändelse ådragit en flygare framtida men. Om också en del av fältets brister genom kostsamma arbeten kunna avhjälpas, återstår dock det stora — för att ej säga avgörande — felet, att möjlighet till flygningar med hydroaeroplan ej finnes å närmare håll än vid det 8 å 9 km. avlägsna Roxen, där å enskild mark extra hangarer och övriga flygstationsanordningar skulle behöva uppföras, något som ej nödvändiggöres vid den avsedda flygövningsplatsen å Järvafältet. Av det nu sagda torde med all önskvärd tydlighet framgå, att någon vidare utredning om Malmslätts lämplighet eller rättare olämplighet till flygcentrum icke är nödvändig. Den frågan är nog om någon av erfarenheten redan utredd.»

Även Skillingaryd är icke oprövat som flygfält. Under förra året voro flygavdelningar där förlagda för att ha samövningar med fältartilleriets skjutskola. Fältet på Skillingaryd eller rättare sagt fälten — ty de äro två — äro så belägna, att den ena delen är belägen på ena sidan av ån Lagan och den andra delen på den andra sidan av ån. Men de ligga icke mitt för varandra och hänga icke på något sätt ihop. Den ena delen av fältet, som förut använts av Jönköpings regemente, innan det flyttade till Jönköping, är mycket liten och icke lämpad för flygövningar. Man kan där icke göra nedstigningar mer än i en riktning. Däremot är det andra fältet vid Skillingaryd, som användes av artilleriet, ett utmärkt flygfält, men det har det felet, att icke kunna användas under sommaren, därför att man skjuter skarpt där med kanoner och haubitser under hela sommaren. Dessutom har fältet samma nackdel som Malmslätt, att det finnes ingen möjlighet för utbildning med hydroaeroplan, emedan där icke finnes något vatten.

Således är det icke så, som den ärade reservanten och förste ärade talaren här sade, att frågan om dessa platser icke är prövad, ty på båda ställena, har man prövat, om de äro lämpliga eller icke, och det har utfallit så, att de icke passa till flygfält.

Jag måste beklaga, om kammaren här skulle gå med reservanten och ännu ett år uppskjuta frågan om fälttelegrafkårens förläggning, och detta för att pröva ett par andra förläggningsmöjligheter, som fackmännen, flygarne, förklarat icke vara lämpliga.

Herr Thorsson: Då herr statsrådet nyss uttalade den bestämda uppfattningen, att Malmslätt och Skillingaryd redan på grund av praktiska övningar av flygare underkänts, så förvånar det mig verkligen över att icke ett ord nämnts om denna sak uti propositionen. Skulle Malmslätt och Skillingaryd vara odugliga såsom flygfält, blir man ännu betänkligare med användande av Järvafältet såsom flygfält. Det lär väl icke ha varit de militära myndigheterna obekant, att fälttelegrafkåren skulle ha ett flyg-

fält, redan då det gällde anskaffning av mark till utvidgning av Järvafältet. Men såvitt jag erinrar mig, har icke i några handlingar anförts såsom skäl för detta markförvärv, att de nyförvärvade områdena skulle bland annat vara lämpliga till flygfält. Om det verkligen kan talas om stora kostnader för att på Malmslätt åstadkomma ett tjänligt flygfält, så ifrågasätter jag, om icke kostnaderna bli ofantligt mycket större för att iståndsätta ett försvarbart sådant på Järvafältet. Vid sådant förhållande misster det skälet, som utskottet har anført, att staten icke behöver vidkännas ytterligare kostnader för markförvärv, en del av sin styrka, och då jag är på det klara med, att om vi förlägga fälttelegrafkåren till Järvafältet med ett provisoriskt flygfält, så kommer detta beslut att med oemotståndlig styrka framtvinga frågan om utbrytning ur flygkåren från telegrafkåren, så kan jag fortfarande icke biträda utskottets förslag.

För att göra utskottets yrkande mera tilltalande anförde herr Nilsson, att ett ytterligare uppskov av frågan om förläggningen kunde innebära ytterligare ökning i kostnaderna. Denna farhåga delar jag icke, ty jag hävdar fortfarande den meningen, att på Malmslätt finnes ett så avsevärt antal byggnader, vilka kunna användas för ifrågavarande ändamål, varigenom såsom nog tidigare anförts kostnaderna i stället bör kunna nedbringas.

Gent emot herr statsrådets uttalande, att Malmslätt med Linköping skulle sakna möjligheter för nödiga övningar, så tror jag, att denna förläggningsplats i stort sett har lika stora möjligheter för samövning med övriga trupper, som Uppsala hade. Detta skäl är sålunda icke tillräckligt bärande.

Jag vill därför, herr talman, framhärda i mitt yrkande. Skulle jag i voteringen förlora, så skall jag taga denna sak med jämnmod. Men jag vill ha sagt här, att riksdagen får vara beredd på, att efter beslutet om den nu föreslagna förläggningen av fälttelegrafkåren, kommer med oemotståndlig styrka kravet på upprättande av en särskild flygkår, därför att avsaknad om lämpligt flygfält omöjliggör att ha kåren kvar på Järvafältet.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr talman sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Thorsson, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten II av utskottets förevarande utlåtande nr 92, röstas

Ja;

Ang. nytt
etablissemang
för fält-
telegrafkåren.
(Forts.)

Ang. nytt
etablissemang
för fält-
telegrafkåren.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 96 ja mot 92 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna III—VI.

Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

§ 6.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts i vissa punkter under fjärde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar.

Punkterna 1 och 2.

Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

Ang. Krigs-
skolan.

Härpå föredrogs *punkten* 3, angående nya stater för krigsskolan och för krigsskolans reservofficerskurser; och yttrade därvid

Herr E. A. Nilson i Örebro: Jag anser mig, herr talman, vid denna punkt böra göra en erinran av principiell innebörd. Det är nämligen så, att riksdagen har fastställt en stat för krigsskolans reservofficerskurser, upptagande bland annat arvoden till viss personal, som tages i anspråk för dessa kurser. Klart är då, att riksdagen befinner sig i den fasta övertygelsen, att staten upptager *alla* de arvoden, som för kurserna kunna förekomma. Eljest vore det ju fullkomligt meningslöst att fastställa något arvode och vilka som skola ha arvode. Av det anförande, som departementschefen hade till statsrådsprotokollet rörande lantförsvarsärenden den dag, då statsverkspropositionen föredrogs, finner man emellertid, att Kungl. Maj:t har årligen genom särskilt nådigt brev utom staten utanordnat ett arvode om 800 kronor till en kompaniadjutant vid dessa reservofficerskurser. Jag skulle då vilja fråga, med vad rätt detta skett, då en av riksdagen för kurserna fastställd stat finnes, vilken, så vitt jag kan förstå, också bör lända till efterrättelse.

Saken är av betydelse även ur en annan synpunkt. Ett sådant handlingssätt ifrån Kungl. Maj:ts sida innebär nämligen i viss mån ett föregripande av riksdagens prövningsrätt beträffande kursernas organisation. Det är nämligen alltid så, att då Kungl. Maj:t har anvisat ett arvode åt en person, som under en följd av år uppburit detta arvode, så kan man vid prövningen

av ett sådant anslag, då det ifrågasättes att uppföras å ordinarie stat, icke alldeles undgå att taga en viss hänsyn till att denna person, som under en följd av år uppburit detta arvode, genom ett avslag skulle gå förlustig en inkomst, som han anser sig kunna ha rätt att göra anspråk på.

Med denna erinran, herr talman, ber jag få anhålla om bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 4 och 5.

Utskottets i dessa punkter gjorda framställningar blevo av kam-maren bifallna.

Punkten 6, angående anslaget till arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel m. m.

*Ang. krigs-
skolan.
(Forts.)*

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 39 av fjärde huvudtiteln föreslagit riksdagen att öka reservationsanslaget till arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel samt artilleriets övningar och materiel, nu 2,708,850 kronor, med dels 718,000 kronor, dels såsom tillfällig anslagsförhöjning 400,000 kronor till 3,826,850 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

- a) i riksstaten för år 1917 uppföra reservationsanslaget till arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel samt artilleriets övningar och materiel med oförändrat belopp 2,708,850 kronor; samt
- b) till förstärkning av samma anslag på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 600,000 kronor.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr A k e r m a n, som yttrade: Herr talman! Då jag på denna punkt liksom på en del föregående punkter icke gör något ifrån utskottets hemställan avvikande yrkande, så sker det icke därför, att jag anser, att Kungl. Maj:ts anslagsäskande är för högt tilltaget, utan det sker endast och allenast därför, att utskottets hemställan är resultatet av en överenskommelse. Jag kan emellertid icke underlåta att uttala mitt djupa beklagande, att utskottet icke låtit sig övertygas av de enligt mitt förmenande goda skäl, som förebragts för Kungl. Maj:ts anslagsyrkande.

Jag har, som sagt, herr talman, icke något yrkande.

Härpå anförde

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Jag skulle också kunna uttala ett beklagande i likhet med den näst före-

Ang. arméns
vapen, ammu-
nition och
målsk utnings-
materiel m. m.

(Forts.)

gående ärade talaren, men det beklagandet kommer sannolikt i så fall att inrikta sig på en helt annan punkt än den, som den ärade talaren inriktade sitt beklagande på.

Det anslag, varom det nu är fråga, beräknades nämligen år 1914 till ett belopp av 2,708,850 kronor. Jag ber i sannings intresse få nämna, att samma anslag beräknades enligt 1901 års härordning till 3,176,000 kronor, då denna härordning blivit fullt genomförd. Mot den beräkningen framställdes det då från riksdagens sida ingen erinran. Från det belopp, varmed detta anslag år 1901 uppfördes i riksstaten, nämligen 1,441,175 kronor, höjdes det sedermera successivt intill år 1909, då det i riksstaten uppfördes med av mig nyss angivet belopp, 2,708,850 kronor.

Utarbetandet av 1914 års försvarsproposition var ju ett verk av den militära sakkunskapens regering. Varje kritik, som ägnades de grunder, varpå propositionen byggde, eller de uti propositionen framlagda beräkningarna, betraktades ju på visst håll nära nog som en förbrytelse. Erfarenheten har emellertid på mycket kort tid visat, att det är ytterst få *ordinarie* anslag, som kunnat hållas inom ramen av de beräkningar, som blevo gjorda år 1914. Och märk, mina herrar, att det är fråga om de *ordinarie* anslagen, och att man således har att frånräkna alla de omständigheter på grund av kristiden, som på ett eller annat område kunna hava orsakat ökade kostnader.

Men det anslag, rörande vilket felräkningen gått hårdast fram, är just det, som nu föreligger, nämligen det s. k. *ordinarie* vapenanslaget. I förslaget till härordning upptogs detta anslag till det belopp, som jag förut nämnt, och med den angivna siffran gick detta förslag till arméförvaltningen för granskning. Ämbetsverket, som endast hade en mycket kort tid på sig att granska detsamma, anförde emellertid i sitt den 13 maj 1914 avgivna yttrande, att anslaget i 1901 års härordning beräknats uppgå till 3,176,000 kronor vid fullständigt genomförd härordning, och att anslaget följaktligen syntes böra upptagas något högre, än som blivit gjort i förslaget. Kungl. Maj:t var således, låt vara på ett mycket mildt sätt, varnad av vederbörande ämbetsverk. Ett skäl för regeringen att låta sig varnas låg också däri, att chefen för generalstaben i sitt år 1906 avgivna härordningsförslag beräknat anslaget till 3,220,000 kronor, och än vidare däri, att kulspruteformationer både vid infanteriet och kavalleriet föreslagits ingå i 1914 års härordning, något som icke ifrågasattes år 1901 och 1906 i en mycket begränsad omfattning. Det skulle vara snart sagt oartigt av mig att ifrågasätta, att värande chefen för lantförsvarsdepartementet, den nuvarande statsministern, icke visste, att kulsprutor äta ammunition värre än en häst äter hö. Härtill kom det tunga artilleriets och fästningsartilleriets utökning såväl med hänsyn till antalet pjäser som också med hänsyn till den ökade övningstiden.

Näväl, hur ställde sig föredragande departementschefen af-

ter allt detta, då kostnaderna för genomförandet av 1914 års härordning skulle beräknas? Jag skall ordagrant återgiva hans anförande till statsrådsprotokollet, och efter allt vad som anförts i årets statsverksproposition rörande förevarande anslag, måste jag säga, att detta anförande år 1914 är klassiskt enkelt, ty det lyder på följande sätt: »Den föreslagna härordningen har icke ansetts föranleda någon ändring i följande anslag», och så uppräknas dessa anslag, och bland dem är anslaget till arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel m. m. (Forts.)

Nu kan man invända, att det dock tillkom försvarsutskottet år 1914 att granska hela härordningen och således även detta anslag. Ja, det kan sägas, men, mina herrar, är det icke i allmänhet så, att man litar på Kungl. Maj:t i synnerhet beträffande sådana anslag, där ingen höjning ifrågasättes? Och vad man framför allt är van vid är, att ämbetsverkens uttalanden återgivas i propositionen. Det må sägas klart ut, att om vad som i årets statsverksproposition blivit anført av vederbörande ämbetsverkens uttalanden från år 1914 hade stått i härordningspropositionen, d. v. s. proposition nr 58 år 1914, då hade granskningen ej uteblivit från utskottets sida, det kan jag försäkra. Man hade eljest sannerligen mer än nog med att nagelfara de anslag, å vilka höjning begärdes, och det är helt naturligt, att man framför allt inriktade sina undersökningar på, huru besparingar skulle kunna göras.

Så har också skett i år beträffande detta anslag, och vid den granskning, som företagits, har jag funnit, att även med godtagande av de utgångspunkter och beräkningsgrunder, som legat såsom bas för Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, borde en nedprutning kunna göras på det äskade beloppet med omkring 300,000 kronor, och då är det ändå punkter och faktorer i de till utskottet överlämnade handlingarna, som icke varit så fasta, att beräkningarna kunnat fullständigt slutföras. Utskottet har emellertid pekat på en del punkter, där besparingar kunna göras, men flera finnas, och det sådana, på vilka ännu större besparingar skulle kunna göras.

Jag skall icke yttra mig vidare om denna sak, men jag ber slutligen att få fästa kammarens uppmärksamhet på en omständighet, som har ett mycket nära sammanhang med förevarande ärende. Redan i skrivelsen den 3 juni 1915 hade inspektören för infanteriet anmält, att genomförandet av 1914 års härordning krävde ökad tillgång på ammunition för eldhandvapen. På

Ang. arméns
vapen, ammu-
nition och
målskjutnings-
materiel m. m.

(Forts.)

därom gjord anmodan anmälde övriga truppslagsinspektörer sina önskemål, och resultatet blev, att den ökning av ammunition, som ansågs erforderlig, beräknades medföra en ökad kostnad av 530,000 kronor. Chefen för generalstaben hade ingen erinran att göra mot att förslagen i huvudsak lades till grund för tillhandahållandet av övningsammunition under *de närmaste utbildningsåren* — märk pluralformen i utlåtandets formulering.

Emellertid meddelade arméförvaltningens artilleridepartement, att ordinarie vapenanslaget icke ägde tillgång att bestrida dessa ökade kostnader. Anslaget är av reservationsanslags natur och får således icke lagligen överskridas. Hur löser då Kungl. Maj:t problemet? Jo, den 2 november och den 31 december 1915 medgav Kungl. Maj:t genom särskilda nådiga brev, att de uppgjorda förslagen till skjutinstruktioner fingo försöksvis tillämpas tills vidare under utbildningsåret 1915—1916, och att härav föranledda kostnader skulle, i den mån de i staten för ordinarie vapenanslaget anvisade medel icke lämnade tillgång till bestridande av desamma, förskjutas av arméförvaltningens civila departement för att framdeles anmälas till ersättande. Så enkelt klarades den saken.

Jag skall icke alls yttra mig om den konstitutionella sidan av saken; jag förutsätter, att konstitutionsutskottet icke lärer kunna undgå att ägna sin uppmärksamhet åt förevarande ärende. Jag vill emellertid blott säga, att om det skulle visa sig, att ett anslag, som *icke lagligen får överskridas*, på detta sätt likväl *realiter överskrides*, utan att detta föranleder anmärkning från konstitutionsutskottets sida, blir det helt enkelt nödvändigt för riksdagen att taga under övervägande, vilka ändrade bestämmelser som må finnas nödvändiga till bevarande av riksdagens bevillningsmakt.

Innan jag slutar, vill jag likväl göra skyldig honnör för den öppenhet, med vilken den nuvarande chefen för lantförsvarsdepartementet har lagt denna fråga på riksdagens bord. Hade samma öppenhet visats år 1914 beträffande samma anslag, hade hela denna debatt icke behövts.

Herr Thorsson: Den första ärade talaren i denna fråga uttalade sitt beklagande över att statsutskottet icke hade kunnat låta sig övertygas av den framställning, som Kungl. Maj:t gjort i detta ärende. Det säger sig självt, att när man två år efter ett härordningsbeslut får en proposition, vari på ett enda anslag kräves en ökning av 1,118,000 kronor, måste det för lekmannen ställa sig synnerligen tveksamt, hur han skall behandla ifrågavarande ärende, i synnerhet när ärendet är av en sådan beskaffenhet och har en sådan förhistoria, som detta ärende har.

Vi erinra oss ju, såsom den föregående talaren utvecklade, att Kungl. Maj:t år 1914 ansåg sig icke behöva kräva någon ökning av detta anslag; i 1901 års härordning beräknades att anslaget skulle sluta på ett belopp av 3,176,000 kronor. Emellertid har anslaget se-

dan 1909 utgått oförändrat med 2,708,850 kronor. Jag har själv alltid haft den uppfattningen, att detta var ett av de anslag under fjärde huvudtiteln, som vore rikligast tillgodosedda och häri styrkes jag ytterligare då Kungl. Maj:t trots den avsevärda ökningen av gamla och uppsättningen av nya formationer ändå icke ansåg sig behöva begära ökning av anslaget. Jag trodde att den prisbillighet, som blivit en följd av ett mera utvecklat arbetssystem skulle svara mot de ökade anslagskraven.

Ang. arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel m. m.

(Forts.)

Emellertid, när jag läser den framställning, som göres av Kungl. Maj:t, måste jag säga, att jag icke kan fullt och helt dela den siste ärade talarrens uppfattning. Utan att vilja förminska det ansvar som vilar på den dåvarande chefen för lantförsvaret måste jag dock betona, att de militära myndigheterna på ett tidigare stadium icke stått främmande för att vi skulle komma in i det läge, vari vi nu befinna oss, ty jag måste säga mig, att om det finnes någon reflexionsförmåga hos de myndigheter, som hava att granska ett förslag till ny härordning, vari man ifrågasätter avsevärda utökningar av organisationen, borde väl icke dessa myndigheter vänta med att hos Kungl. Maj:t framställa vad de kunna anse ungefärligen bliva en följd av ökningen ända till det ögonblick, då de av Kungl. Maj:t erhålla en ny instruktion, ty även om det icke blivit den ringaste förändring i instruktionen för utbildningen av arméns trupper, förefaller det mig, att tillkomsten av bland annat 28 kulspruteformationer inom infanteriet och 8 sådana inom kavalleriet med naturnödvändighet måste framkalla ökade krav på detta anslag. Jag kan därför icke lämna detta ärende utan att i någon mån beröra särskilt arméförvaltningens ställning till detta anslag år 1914.

Man säger i årets statsverksproposition, att arméförvaltningen år 1914 ansett, att anslaget borde beräknas något högre än till det belopp, Kungl. Maj:t då ifrågasatte. Det synes mig vara ett så lättvindigt yttrande av ett ämbetsverk, att jag måste från min utgångspunkt ställa ämbetsverket till medansvar för vad som här inträffat. Vad hava vi de sakkunniga myndigheterna och verken till, och vartill hava de enligt konstitutionen sin självständiga ställning gent emot departementen, om de icke skulle säga ifrån tydligt och klart, när de få ett ärende sig förelagt, vad som kan följa av en genomgripande förändring i bestående förhållanden. Det måste förefalla synnerligen märkvärdigt, om hela den organisationsplan, som antogs 1914, icke varit föremål för några ingående beräkningar hos ämbetsmyndigheter eller ansvariga militärer. Generalkommissionen har haft tillfälle att yttra sig över det förslag, som lades fram för 1914 års riksdag, och givit sin sanktion åt detsamma. Men detta hindrar icke, att ett halvt år, efter det generalkommissionen tagit ståndpunkt till förslaget, kommer den ena efter den andra av arméns generaler med framställningar till Kungl. Maj:t. Detta karakteriserar, såvitt jag förstår, det sätt, varpå hela 1914 års härordningsproposition hade förberedande behandlats, innan den förelades riksdagen. Jag har tillåtit mig att göra en liten jämförelse mellan de 1914 uppgjorda kostnadsberäkningarna och de belopp vartill kostnaderna i den till

Ang. arméns
vapen, ammu-
nition och
målskjutnings-
materiel m. m.

(Forts.)

Årets riksdag överlämnade fjärde huvudtiteln uppgår, och det framgår av denna lilla jämförelse, att på icke mindre än 21 anslag, som beräknats till en viss bestämd summa för tiden intill 1924, hava de beräknade kostnaderna överstigit redan för år 1917. Det skall icke lyckas att leda i bevis, att detta överskridande av 1914 års härordning endast har sin orsak i ändrade förhållanden på grund av det pågående kriget, utan det har ett helt annat ursprung.

Vi hava just nu behandlat krigsskolan, och jag kan icke tänka mig, att de militära myndigheterna hava granskat detta anslag, som sig borde, år 1914, ty då skulle man icke hava behövt komma fram med krav på en ökning av anslaget med icke mindre än omkring 40,000 kronor. Detta bevisar helt enkelt, att vederbörande genom en förvånansvärd säkerhet i uppträdandet sökte rent av duperas riksdagen att antaga en härordning, som icke håller måttet i några stycken, och då vi nu stå inför prövningen av ett anslag, som mer än något annat har inflytande på hur vår här egentligen skall te sig, när den skall möta upp, är det nödvändigt att fästa uppmärksamheten på ett sådant sakernas förhållande.

Det säger sig självt, att den bild vi få av ohållbarheten i beräkningarna för 1914 års härordning icke i och för sig kan inbjuda till villighet att gå med på någon anslagsökning vare sig i den ena eller andra riktningen, synnerligast när man vet, att det som då under sådana starka försäkringar åstadkoms, få år efteråt är så ohållbart.

Jag skall med herr talmannens tillåtelse be att få fästa uppmärksamheten på ett annat anslag, som ser ut ungefär som detta vapenanslag. Det är visserligen ett förslagsanslag och felräkningarna i detsamma kommer således icke till synes på samma sätt som i vapenanslaget. Min anmärkning gäller det sätt varpå mathållningsanslaget beräknats 1914.

Intill 1911 beräknades portionspriset till 58 öre pr man och dag, den verkliga portionskostnaden var emellertid redan då 63,9 öre pr dag. Det stora antalet vakanser i förening med en riklig beräkning av antalet värnpliktige, föranledde att portionspriset endast höjdes till 60 öre pr dag och man. 1913 var samma anslag föremål för förnyad omprövning, det visade sig då att dagportionen kostade 69,2 öre. Även vid detta tillfälle ansåg sig vederbörande kunna i staten beräkna 60 öre pr dagportion fortfarande med hänsyn till vakanserna.

Ehuru vid införande av 1914 års härordning nya beräkningsgrunder tillämpades för att utröna det antal värnpliktiga som beräknades inställa sig till tjänstgöring gjordes ingen ändring i prisberäkningen för dagportion, för 10 år framåt beräknades denna till 60 öre pr dag ehuru arméförvaltningen enligt vad som framgår av 1915 års proposition redan 1913 kände till att portionspriset var 69,2 öre.

Då arméförvaltningen 1913 tillstyrkte åtgärden att omlägga avlöningsanslaget från fast anslag till förslagsanslag, framhöll ämbetsverket att en sådan åtgärd framkallade en ökning av anslaget till extra utgifter med i runt tal en halv miljon kronor. Vid beräkning-

garna 1914 av anslaget till extra utgifter höjdes detta med 20,000 kronor och beräknades skola utgå med 100,000 årligen till 1924. Men redan 1915 höjdes detsamma till 600,000 kronor. Om man gör beräkningarna på detta sätt, vad skall då riksdagen tro om alla de förslag, som komma fram, vilka ställa ofantligt stora anspråk på riksdagens anslagsvillighet.

*Ang. arméns
vapen, ammu-
nition och
målskjutnings-
materiel m. m.*

(Forts.)

Ifråga om det nu föreliggande anslaget har jag försökt att, så långt det varit mig möjligt, intränga i bedömandet av detsamma, jag har gått med på en ökning av detsamma med icke mindre än 600,000 kronor. Ett avsevärt belopp av dessa 600,000 ha dock automatiskt framtvingats till följd av de ökade anskaffningskostnaderna.

Jag vill emellertid säga några ord, med anledning av att den förste talaren sade, att vi icke känt oss övertygade. Jag vill då säga, att den instruktion, som ligger till grund för bedömandet av det av Kungl. Maj:t begärda anslaget, icke har tillämpats, så att Kungl. Maj:t ansett sig kunna för riksdagen framlägga några därpå grundade beräkningar i annan mån, än att man gjort upp instruktionen och sagt, att om denna instruktion skall följas, kommer det att kosta så och så mycket. Där har man bland annat beräknat, att varje värnpliktig nu skall skjuta 260 skott årligen. Enligt den förut tillämpade instruktionen skulle varje värnpliktig skjuta 200 skott. Vid mina besök på regementena har jag ofta hört officerarna uttala, att det antal skott, som de värnpliktiga skulle skjuta, kunde dessa ofta icke med tillbörlig noggrannhet hinna att avskjuta, därför att tiden, som de uttryckte sig, icke räckte till. Det behöfde vara 365 dagars övnings-tid. Då motiverades alltså man och man emellan utökningen av övnings-tiden med att de värnpliktiga med den rådande korta övnings-tiden helt enkelt måste slarva bort en del av de skott de hade att avskjuta. Nu hava vi fått en utökning av övnings-tiden, och nu använder vederbörande den ökade övnings-tiden som motiv för att öka ut antalet skott som de värnpliktiga skola skjuta. Under sådana omständigheter kan man icke utan vidare gå in på att erkänna, att det är just 260, 225 eller 200 skott som en man bör avskjuta.

Vidare har det väl ändå kommit till något under det nu pågående kriget, som gör, att skjutinstruktionen kanske behöver läggas om väsentligt. Därom känna vi icke tillräckligt för att kunna bilda oss en bestämd uppfattning. Möjligtvis hava de militära sakkunniga redan hunnit bilda sig en bestämd sådan, men för mig har det varit alldeles omöjligt att med för mig tillgängliga uppgifter kunna bilda mig ett bestämt omdöme i denna fråga.

Under ärendets behandling, varvid särskilt statsutskottet sökt inskränka anslaget, har det särskilt starkt betonats från artilleristiskt håll, att om någon inskränkning skall ske, så måste denna helt gå ut över infanteriet. Jag vill icke göra mig till målsman för vare sig det ena eller andra vapnet, men jag måste ställa den maningen till herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet, att när anslaget fördelas, bör det fördelas så, att handvapensammunitionsslagen komma att få sin behöriga andel i det ökade anslaget, i den mån det därtill lämnar tillgång, och att icke, därför att inom arméförvaltningen

Ang. arméns
vapen, ammu-
nition och
målskjutnings-
materiel m. m.

(Forts.)

artillerivapnet är starkast företrätt, infanteriet skall stå tillbaka i sina behöriga krav. Man är så van från artilleristiskt håll att bara säga: detta behöva vi, och detta skall beviljas. Det har till och med gått så in i blodet, att här i propositionen ett anslagskrav på 120,000 kronor, vilka man ansett sig behöva, motiveras med fyra rader, och när vi frågade efter ytterligare motiv, så befanns det, att sådana helt och hållet sänkades. Det är orimligt, att begära att man skall vara färdig att taga ett anslag på så avsevärt belopp endast med fyra raders motivering, vari endast påstås, att nya projektiler behövas. Det kan icke gå på ett sådant sätt, utan jag måste vid detta tillfälle instämma med herr sjöministern, när han nyligen här uttalade, att över allt annat står dock budgeten. Vi kunna icke vara med om att på detta sätt skarva på det ena anslaget efter det andra, utan här måste vederbörande försöka i någon mån avväga, vad som kan vara lämpligt i det ena eller andra stycket. Skall det gå till på detta sätt med ökningsar av 1914 års härordning, så blir följden den, att armén och flottan taga egentligen allt vad vi kunna anskaffa och att det icke blir mycket övrigt för andra ändamål.

Jag har ansett mig böra framhålla dessa synpunkter. Då jag gått med på en ökning i så avsevärd omfattning, måste jag både inför partivänner och andra säga, att det är klart, att denna avsevärda ökning har för mig stått såsom ofrånkomlig, särskilt med hänsyn till de ökade anskaffningskostnaderna, men å andra sidan måste krävas en närmare utredning, innan man kan närmare fastställa detta anslag; och därför ha vi gått ut ifrån att för år 1917 skulle anslaget uppföras med oförändrat belopp men att till förstärkning av detta anslag anvisas visst belopp på extra stat.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Möreke: Till en början ber jag att få rätta ett misstag, som den siste ärade talaren gjorde, då han beskyllde den sammankallade generalstabskommissionen för att ha någon skuld till att vapenanslaget beräknades så lågt år 1914. Det var ett beklagligt misstag, att denna beräkning var så låg, men generalstabskommissionen har ingen skuld därtill, ty den har icke haft detta ärende till sig remitterat.

I ett annat avseende kan jag helt och hållet instämma med den föregående ärade talaren; och det är däruti att den minskning, som utskottet gjort på det ifrågavarande vapenanslaget, även efter min mening ingalunda bör drabba infanteriet ensamt.

Jag har emellertid egentligen begärt ordet i anledning av en föregående ärad talares anmärkning mot mig, därför att jag tillrätt Kungl. Maj:t att fastställa den nya skjutinstruktionen och att förskjuta de därmed förenade utgifterna. Den äldre skjutinstruktionen var givetvis utarbetad med hänsyn till att utbildningen av huvudmassan av våra värnpliktige ägde rum under sommarhalvåret. Någon skjutning vintertid förekom icke vid infanteriet, positionsartilleriet, fästningsartilleriet, fästnings-

ingenjörtrupperna eller trängen. Helt annorlunda blev förhållandet med införandet av 1914 års härordning. Då förlades utbildningen i avsevärd del till vinterhalvåret, och därmed följde kravet på att skjutningar måste ske vintertid. Härfor måste skjutinstruktionen omarbetas, och uppdraget att omarbeta denna anförtroddes åt särskilda inom departementet tillkallade skjut-sakkunnige. Såsom den ärade talaren på Örebrobanken erinrade, inkom inspektören för infanteriet den 3 juni 1915 med en framställning i ärendet. Den 3 juni 1915 — det var sålunda, efter det 1915 års riksdag var avslutad och sedan det ordinarie vapenanslaget för år 1916 till beloppet blivit fastställt. Inspektörens för infanteriet framställning gick ut på att det behövdes avsevärd ökning av övningsammunition för handvapnen. Han motiverade detta icke allenast därmed, att vinterutbildning tillkommit, utan även därmed, att därtill kommit kulspruteformationerna vid infanteriförbanden, reservtruppsövningar och landstomsövningar och vidare med att de värnpliktige, som vore uttagna till underbefäl, och studenterna behövde skjuta mera än vanliga värnpliktige. Chefen för infanteriskjutskolan, som tillsammans med kommitterade deltog vid granskning av den nya skjutinstruktionen, beräknade antalet skarpa gevärspatroner, som ytterligare behövdes, till 5 miljoner.

Ärendet hänsköts till de övriga vapeninspektörerna, och i slutet av juli månad 1915 inkom arméförvaltningens artilleridepartement med sin utredning, däri det — såsom den föregående ärade talaren framhållit — sades, att det behövdes en ökning i det ordinarie vapenanslaget med 530,000 kronor, för så vitt att den föreslagna nya skjutinstruktionen skulle kunna tillämpas.

Enligt den nya värnpliktslagen skulle utbildningen år 1915 på hösten för första gången ske i enlighet med de nya bestämmelserna. Det gällde sålunda, om man vid dessa skulle fortfarande använda den gamla skjutinstruktionen, som var utarbetad för helt andra förhållanden och andra tider, nämligen endast för utbildning sommartid, eller om man trots dessa förhållanden skulle begagna den nya utarbetade skjutinstruktionen, då man på samma gång givetvis måste utfärda bestämmelser rörande huru man skulle bära sig åt för att täcka de ytterligare utgifter, som därav kunde bli föranledda. Det gick icke heller för sig att uppskjuta fastställandet av denna skjutinstruktion eller att tillämpa den gamla, tills riksdagen återigen sammanträdde. Hade det kunnat ske, skulle jag ha tillrätt det. Det kunde icke ske, ty i alla fall hade utbildningen måst ske enligt den gamla instruktionen; och innan riksdagens beslut hunnit fattas, hade helt säkert tiden för vinterutbildningen varit förbi, och därigenom hade de värnpliktige icke fått skjuta ett enda skarpt skott. Av detta framgår sålunda, att man knappast kunde tveka i valet mellan dessa två utvägar. Jag kunde ingalunda förbise, att detta sätt att fastställa den nya skjutinstruktionen skulle kanske föranleda till vissa konstitutionella erinringar, men

*Ang. arméns
vapen, ammu-
nition och
målskjutnings-
materiel m. m.*

(Forts.)

Ang. arméns
vapen, ammu-
nition och
målskjutnings-
materiel m. m.

(Forts.)

å andra sidan var jag fullt och fast övertygad om att man med ett motsatt förfarande helt och hållet skulle förfuska vinterutbildningen för de värnpliktige första gången den nya härordningen tillämpades, och det ansåg jag mig icke kunna stå till svars för — allra minst under nuvarande förhållanden, då världskriget rasar runt omkring oss.

Detta har varit de synpunkter, jag haft på denna sak vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Det yttrande, som herr statsrådet här haft, föranleder från min sida ett par erinringar.

Jag vill då först och främst fästa uppmärksamheten på att den omständigheten, att utbildningen av de vapenföra värnpliktige vid infanteriet började på hösten 1915, i varje fall icke synes mig böra ha omintetgjort, att man häri riksdagen från regeringens sida kunnat motse en proposition med begäran om ökat anslag för tillgodoseende av utbildningens krav på det sätt, som herr statsrådet ansåg nödvändigt för att kunna inför landet försvaras.

Vidare ber jag att få göra den erinran, att det är i alla fall så, att de stamanställda volontärernas utbildning ju redan förut börjat på hösten, så att därutinnan ha inga ändrade förhållanden inträtt.

Än vidare ber jag att få erinra därom att beträffande kavalleriet och artilleriet ha ju inga ändrade förhållanden inträffat beträffande den tidpunkt, då vapenövningarna för dessa vapenslag tilldelade värnpliktige började. Och slutligen vill jag erinra därom, att reservtruppsövningarna och landstormsövningarna komma ju icke att försiggå förrän under senare halvåret innevarande år, och sålunda borde den omständigheten icke kunna ha varit i någon mån — förefaller det mig — avgörande för Kungl. Maj:ts beslut i ärendet.

Jag ber emellertid till sist att få uttala mitt tack för att herr statsrådet erkände, att frågan erbjöd vissa konstitutionella betänkligheter.

Vidare yttrades ej. Kammarern biföll utskottets hemställan.

§ 7.

Till behandling förelåg nu statsutskottets utlåtande, nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning och modernisering av flottans varv i Karlskrona ävensom i ämnet väckta motioner.

Mom. a).

Utskottets hemställan bifölls.

Efter föredragning härpå av mom. b) anförde

*Ang. ordnan-
det av varvs-
driften i
Karlskrona.*

Herr Månsson: Herr talman! Jag får tacka för den välvilliga behandling, som min motion fått röna inom utskottet, och därtill är ju icke mycket att säga. Jag skall bara be — jag kommer icke att framställa något yrkande — att få säga ett par ord.

Vi ha ju sett, huru ofantligt världsflottan decimerats under det gångna kriget. År 1915 t. ex. var fartygsförlusten 1,171 stycken med nära 2 miljoner ton; och till jämförelse får jag meddela, att år 1915 var hela svenska flottan, seglare och handelsångare, endast 873,000 ton, i följd varav alltså den sammanlagda förlusten uppgick till långt mer än dubbla svenska handelsflottan i tonnage. Det skulle ju ha legat ganska nära till hands — tycker man — att, när man ändå har en massa stora varv, där man kan bygga krigsfartyg, när man har alla möjliga attiraljer för förstklassiga fartygs utrustning, när man behöver få hem massor av olja och kol och material från hela världen, och när man har sjöofficerare och utbildat manskap, att redan under normala tider en förständig hushållning borde bjuda, att man hade ett antal handelsångare, som i varje fall för flottans räkning och för de kommuners och de grannskaps räkning, där örlogsstationerna ligga, kunde taga hem en del av de varor, som behövdes.

Här skall man nu kanske invända, att det icke finns i något annat samhälle; och svaret därpå kan endast bli att överallt i samhällena är det det privata initiativet och förvärvsbegäret, som gör sig gällande och samhällets nytta och gagn skjutes åt sidan av dem, som skola bevaka det, när man därigenom kan tillfredsställa det privata intresset. Av de handlingar, som åtfölja detta utlåtande, kan man se, att vederbörande ämbetsmän vid flottan något undrat över, huru den privata industrien och sjöfarten skulle ställa sig inför utsikten att få konkurrens med staten. Detta är märkvärdigt nog en synpunkt, som är genomgående även hos statens egna tjänstemän som ha till yrke och lön att bevaka samhällets intressen.

Man skall vidare invända, att sjöfarten skulle i statens hand icke löna sig under normala tider. Mot detta skall jag be att få hänvisa till sidan 11 i min motion, där jag har en översikt, över de tyska rederiernas och skeppsvarvens finansiella ställning år 1913. Där finna vi t. ex. att bruttovinsten hos alla rederiföretagen och skeppsvarven är synnerligen betydlig. Jag fäster mig särskilt vid Hamburg-Südamer. Dampfschiff-Ges., med ett aktiekapital av 25 miljoner mark och en bruttovinst av 14,292,000 mark före världskrigets utbrott. Jag ser ett fall som t. ex. aktiebolaget Ems i Emden med ett aktiekapital av 700,000 mark och en bruttovinst av 246,000 mark. Och om jag går igenom listan, finner jag 50, 40, 35 och 30 %; nästan ingenstans kan jag säga att bruttovinsten understiger 30 % av aktiekapitalet. Det

Ang. ordnan- här är bara ett utdrag, men därav kan man ännu tydligare se,
det av varvs- hurudan ställningen har varit.
driften i

Karlskrona.

(Forts.)

En sak, som är av stor vikt för oss i Sverige, är att vi icke i hela vår flotta ha någon oljeångare. Hela den svenska handelsflottan har icke någon ångare, som den själv kan förfoga över för att gå hit med olja. Marinen har det rätt svårt härvidlag, och särskilt vill jag minnas, att man hade ett par ångare på hand, som skulle gå hit med olja, men som sedermera destinerades åt annat håll; och det knep då åt rätt betydligt. Vidare klagas det över att frakten stod i över 125 kronor och mera och över de långa underhandlingarna, man måste föra med rederierna för att över huvud taget få en ångare, som ville gå hit med olja. Nu är det väl så, att i och för det olje- och benzinbehov, som vi ha, ha vi fullt upp med arbete för sju stora femtusentonnare, så att om flottan bara ville bygga t. ex. en tre à fyra ångare, skulle de ha fullt arbete bara med att gå till oss med den olja, som vi behöva, och ändå skulle vi få anlita utländskt tonnage. Naturligtvis bör ett sådant rederiföretag arrangeras i något så när stor skala, om det skall kunna löna sig. Men det borde gå, om man på Karlskronavarvet arrangerar två stora bäddar, så stora, att man där kan bygga fartyg på upp till 7,000 eller möjligen 8,000 ton. Man skulle då kunna samtidigt ha ett fartyg under kölläggning, ett under bordläggning och ett tredje under utrustning, så att med andra ord arbetet på tre fartyg skulle kunna vara i gång för jämnat, och det skulle under sådana förhållanden säkert inte vara någon risk, för att man icke skulle kunna få arbetare till Karlskrona. Det har visserligen klagats över bostadsfrågan, men det behöver inte bli en affär på mer än en miljon kronor eller någonting däromkring att lösa den, och den saken bör lätt kunna ordnas. Man klagar vidare över att det behövs tre à fyra år för att utbilda sådana arbetare. Nej, säger jag, har man det så ordnat med förhållandena på ett sådant arbetsområde, att arbetarna ha utsikt till ordnat och stadigvarande arbete och till ackordsarbete, varigenom de erhålla någorlunda bra betalt, och om löneförhållandena i övrigt äro väl ordnade med utsikt till pension etc. kunna vi vara på det klara med, att det kommer icke att saknas tillgång på yrkesutbildade, duktiga arbetare, som vilja till Karlskrona för statens räkning.

Jag vill sluta med att rikta den vädjan till herr sjöministern, att den utredning, som nu är beslutad, måtte företagas i så god tid, att vi vid nästa riksdag kunna något så när se, vad vede:börande har att säga om saken, och framför allt synes det mig vara av vikt, att denna förnyade utredning rörande första skedet vidtages så snart, att den inte på något sätt lägger hinder i vägen för de anordningar, som skola verkställas under andra skedet, eller att andra skedet på något sätt genom att dess arbete framskrider för långsamt lägger hinder i vägen för tredje skedets fullbordande. Ty det lär ju, efter vad somliga säga, vara så, att om man kan arrangera två bäddar i Karlskrona — och två

bäddar måste man naturligtvis ha, om det skall löna sig — då måste också plåtslageriverkstäder och en del andra sådana där verkstäder något förändra sina anläggningar och göras olika emot vad man nu tänkt sig. Därför synes mig vara av vikt, att denna utredning sker om möjligt ofördröjligen.

Ang. ordnan-
det av varus-
driften i
Karlskrona.
(Forts.)

Herr Ingvarson: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren har inte funnit anledning att göra något yrkande, och detta av helt naturliga skäl, då utskottet ju har beaktat vad han såväl i sin motion som nu anfört och då utskottet föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i ärendet. Icke heller jag skulle under sådana förhållanden ha behövt begära ordet, men det finns ett par saker i utskottsutlåtandet, som jag skulle vilja begagna tillfället att understryka.

Jag delar i stort sett den uppfattning, som herr Månsson här gjort gällande och som har föranlett ett förslag från utskottet om en skrivelse till Kungl. Maj:t, och jag tror i likhet med herr Månsson, att det ur många olika synpunkter vore lämpligt, om den ifrågasatta utredningen snarast möjligt kunde bli verkställd. Jag vill i detta sammanhang tillåta mig säga några ord om några andra uttryck i utskottsutlåtandet, som visserligen indirekt sammanhålla med denna punkt, men indirekt göra det, och som därför torde kunna sägas nu. Det är först i anledning av vad utskottet säger i motiveringen om den civila ledningen vid varvet. Även angående denna sak har väckts motion, och utskottet har ifråga om den saken uttalat den uppfattningen, att »det skulle kunna innebära vissa fördelar, att chefen för ingenjördepartementet erhöles en i någon mån självständigare ställning, särskilt i fråga om upphandling av materialier. Då departementschefen emellertid redan ställt i utsikt erforderlig utredning i ämnet, torde skrivelse härutinnan från riksdagens sida icke behöva avlåtas.» Det är ju tillfredsställande, att utskottet härigenom har erkänt, att det ligger någonting uti de sålunda framförda synpunkterna. För min del skulle jag emellertid självklart ha önskat, att man kraftigare understrukit den saken. Jag har såväl genom personlig erfarenhet som genom studier i ärendet kommit till den uppfattningen, att det för statsverket skulle vara icke så litet att vinna på en ganska avsevärd omläggning utav den administrativa ledningen, måhända delvis även den tekniska. Det skulle vara att vinna både i ekonomiskt och i andra avseenden. Man får emellertid hoppas, att den utredning som har utlovats, även på detta område skall medföra avsevärda framsteg.

Utskottet har vidare påpekat i sista stycket av motiveringen, »att på grund av de ökade krav, som efter en utvidgning komma att ställas på varvet i Karlskrona, är det av särskild vikt, att en skicklig och stadigvarande arbetarettam kan påräknas och att härför avlöningsförhållandena regleras och bostadsmöjligheter i tillräcklig utsträckning beredas». Vad dessa senare spörsmål

Ang. ordnan-
det av varvs-
driften i
Karlskrona.
(Forts.)

angår, sammanhånga de på det mest intima sätt med frågan om varvets utvidgning över huvud taget. Det låter sig näppeligen göra att tillfredsställande ordna varvsdriften och åstadkomma en utvidgning, såvida man icke kan på ett tillfredsställande sätt lösa arbetarefrågan. Och förutsättningen för dess lösning är ju att lönefrågan och dels bostadsfrågan lösas. Vad denna senare angår, föreligger inte alls något förslag därom, men det är att hoppas — och det har tydligt antytts från departementschefens sida — att saken uppmärksammas, och det är likaledes att hoppas, att förslag därom i god tid förelägges riksdagen.

Vad åter angår den andra frågan om lönerna, har jag för någon tid sedan med kammarens tillstånd tillåtit mig att till herr sjöministern framställa en interpellation om den saken. Något svar därpå har inte erhållits, men jag kan förstå, att med den omfattning frågan har och med dess dessutom ganska invecklade karaktär, är det inte så lätt att i hast kunna få fram ett sådant svar.

Jag vill emellertid begagna tillfället att understryka, i likhet med vad utskottet gjort, vikten utav att denna fråga, så fort ske kan, får en lösning som gör det möjligt att anskaffa en tillräckligt talrik och duglig arbetarestam för varvet. Sker inte detta äro de medel riksdagen anslagit för varvets utvidgning i större eller mindre utsträckning bortkastade, och jag kan inte underlåta att säga, att det vore önskvärt, att de militära synpunkterna icke i den utsträckning, som hittills varit fallet, finge läggas på denna fråga utan att rent praktiska synpunkter i högre grad än förut komme till sin rätt vid behandlingen och avgörandet av detta spörsmål. I annat fall står det för mig klart, att någon tillfredsställande lösning av hela problemet icke låter sig uppnå.

Jag har, herr talman, självklart intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, men jag har velat säga detta alldeles särskilt i anledning därav, att sjöministern är här närvarande, och jag vill tillägga, att det skulle vara en tillfredsställelse att erhålla kännedom om huruvida jämväl den interpellation, som tidigare har framställts, kunde komma att under närmaste tiden bli besvarad. Jag tror, att riksdagen skulle intressera sig för att veta, hur det ställer sig med den saken.

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet Broström: Herr talman! I anledning av den siste ärade talarens yttrande anhåller jag få meddela, att den utredning som Kungl. Maj:t anbefallt vederbörande myndigheter att göra i anledning av den från varvsarbetarna ingångna skrivelsen ännu inte blivit slutförd. Såvitt jag har mig bekant, har utredningen inkommit till marinförvaltningen från den ena av de båda varvscheferna, under det från den andra någon sådan utredning ännu inte inkommit. Följaktligen har inte heller till Kungl. Maj:t inkommit någon utredning angående detta spörsmål från marinförvalt-

ningen. Intill dess så skett, är det för mig med hänsyn till denna frågas svårlösta natur icke möjligt att avge något svar på den av herr Ingvarson framställda interpellationen, och då det kan vara möjligt, att detta svar icke kan hinna avlämnas, innan riksdagen är slut, har jag velat begagna tillfället för att förklara anledningen till att jag inte varit i stånd att besvara interpellationen. I varje fall kommer frågan, som ju är av mycket stor betydelse för varvets arbetare, att så fort sig göra låter bli föremål för en allsidig prövning av Kungl. Maj:t.

*Ang. ordnan-
det av varvs-
driften i
Karlskrona.
(Forts.)*

Herr Ingvarson: Ja, herr talman, jag ber att få uttala mitt tack för den förklaring herr sjöministern avgivit. Det är ju glädjande, att man får veta, hur denna fråga ligger. Jag ber samtidigt få uttala den önskan, att därest över huvud taget det är möjligt, att ett utförligt svar på interpellationen avges, innan riksdagen avslutas, så måtte ske, inte för min skull men för den frågas skull som här är på tal. Ty så mycket är uppenbart, att för den stora arbetarestam det här gäller är det av största vikt att få klarhet om hur man på högsta håll uppfattar detta problem, och då riksdagen sannolikt här kommer att bifalla denna proposition i den form statsutskottet har föreslagit, innebär ju detta, att arbetena på varvets utvidgning snarast möjligt sättas i gång. Då är också av vikt, att åtgärder snarast möjligt vidtagas för arbetarefrågans lösning och det lär näppe- ligen kunna ske med mindre än att man i arbetarekretsar får kännedom om att man vidtagit åtgärder härför. Ur den synpunkten vore det önskligt, att man även om denna sak om möj- ligt får en uttömmande upplysning.

Vidare yttrades ej. Kammarén biföll utskottets hemställan.

Mom. c).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Härefter föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående engångskostnader för försvaret; och
nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för bekämpande av arbetslösheten bland stenarbetare.

Kammarén biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Sedan herr vice talmannen nu övertagit ledningen av kammaréns förhandlingar, föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 25, i

anledning av väckt motion om ändring i visst hänseende av förordningen angående försäljning av vin och öl; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av justitieombudsmannens framställning om fastställande av vissa avlöningsvillkor för justitieombudsmannen m. m.; och begärdes ordet därvid av

Ang. återremitterande av ett utlåtande.

Herr Vahlquist, som yttrade: Herr talman! Då av det föreliggande utlåtandet icke framgår, från vilken tidpunkt den föreslagna nya lönestaten skulle träda i kraft, anhåller jag, att utlåtandet måtte återremitteras till bankoutskottet. Samma yrkande har även framställts i första kammaren och där bifallits.

Med bifall till den av herr Vahlquist gjorda anhållan beslöt kammaren att återremittera förevarande utlåtande till utskottet för ny behandling.

§ 11.

Efter härpå skedd föredragning av bankoutskottets utlåtande, nr 33, i anledning av militieombudsmannens framställning angående avlöning för tjänstemän och vaktbetjäning vid militieombudsmansexpeditionen m. m., yttrade

Ang. återremitterande av ett utlåtande.

Herr Vahlquist: Herr talman! Av samma skäl, som jag i föregående punkt tillät mig yrka återremiss av det utlåtande, varom där var fråga, tillåter jag mig hemställa, att kammaren måtte återremittera till bankoutskottet även nu förevarande utlåtande.

Kammaren beslöt att till utskottet återremittera jämväl ifrågasvarande utlåtande för ny behandling.

§ 12.

Ang. avlöningsstaten för riksbanken.

Bankoutskottets memorial, nr 34, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående vissa ändringar i avlöningsstaten för riksbanken, föredrogs nu. Därvid anförde

Herr Lingström: Herr talman! För icke så länge sedan framställdes här i kammaren med anledning av en motion utav herr Brogren berättigade anmärkningar mot den allmänna tendensen att alltmer och mer inskränka riksbankens verksamhet. I samband därmed ha, såsom synes av utskottets nu föreliggande memorial, vissa tjänstebefattningar så småningom indragits vid åtskilliga avdelningskontor i landsorten. Sålunda ha nu

ytterligare tre kamrerarbefattningar vid varter av kontoren i Härnösand, Kalmar och Visby indragits samt ersatts med tjänstemän i registrators- och bokhållargraden. Vi ha nu i dag att besluta en avlöningsstat för riksbanken i överensstämmelse därmed.

Ang. avlöningsstaten för riksbanken.
(Forts.)

Med detta vill jag visserligen icke framställa något yrkande om ändring i föreliggande avlöningsstat, men jag kan dock i detta sammanhang icke underlåta att påpeka, att det enligt min uppfattning vore riktigare att ge riksbankens avdelningskontor ökat arbete och på samma gång bereda de där anställda tjänstemännen större möjlighet till befordran, i stället för att, såsom nu synes vara fallet, riksbanken skall tendera till att bli en institution, som i vissa avseenden står på avskrivning. Nästa gång kommer måhända turen till att indraga motsvarande tjänster vid andra avdelningskontor här i riket.

Herr talman! Såsom frågan nu emellertid ligger, har jag icke något annat yrkande i sak att göra än på bifall till utskottets hemställan, men jag har, som sagt, icke kunnat underlåta att fästa uppmärksamheten på, vad följden i detta fall kan bli.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört bankoutskottets utlåtande, nr 35, angående vissa framställningar rörande tionde huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Sedan herr vice talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr Kristensson, som anförde: Herr talman! Jag skall tillåta mig yrka, att i alla de punkter, där icke reservation föreligger, endast kantrubrikerna måtte föredragas.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

Punkterna 1—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6, angående pension åt skrivbiträdet J. C. Håkanson.

Ang. pension åt skrivbiträdet J. C. Håkanson.

I överensstämmelse med vad Kungl. Maj:t uti en den 24 mars 1916 avlåten proposition, nr 157, föreslagit riksdagen, hemställde utskottet, att riksdagen måtte medgiva, att skrivbiträdet Jenny Carolina Håkanson finge från och med månaden näst efter den, då hennes

*Ang. pension
åt skriv-
biträdet J. C.
Håkanson.* anställning såsom skrivbiträde i justitiedepartementet upphörde, under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av ettusen etthundra kronor.

(Forts.)

Vid punkten var emellertid fogad reservation av herrar *Kristensson*, *Wickman*, *Carlson* i Herrljunga och *Berg* i Munkfors, som ansett skrivbiträdet Håkanson böra tillerkännas pension till samma belopp, 1,000 kronor, som av riksdagen bestämts för åtskilliga dylika biträden.

Punkten föredrogs, varefter ordet begärdes av

Herr *Kristensson*, som yttrade: Herr talman! Såsom framgår av det föreliggande betänkandet ha fyra ledamöter av utskottet här anmält en reservation. Vi ha i denna reservation angivit de motiv, varför vi icke kunnat biträda Kungl. Maj:ts framställning om pension i detta fall till det högsta belopp, som utgår till kvinnligt skrivbiträde, nämligen 1,100 kronor. Jag skall här tillåta mig att i korthet beröra dessa skäl.

Det strider emot alla de principer, som riksdagen förut lagt till grund för dylika pensioners beviljande, därest riksdagen nu skulle besluta i enlighet med Kungl. Maj:ts framställning; det strider emot de beslut, som riksdagen gång på gång fattat under de senare åren. Vi ha här i reservationen angivit två sådana fall, och jag vill här nämna ytterligare några av samma slag. År 1911 exempelvis beslutade sålunda riksdagen att bevilja pension åt ett skrivbiträde i domänstyrelsen, och beloppet sattes därvid till 1,000 kronor, och likaledes år 1911 beviljade riksdagen pension åt en liknande befattningshavare, och beloppet sattes även den gången till 1,000 kronor. År 1912 hade vi ett av de fall, som äro närmare omnämnda i reservationen. Det gällde då frågan om pension åt ett kontorsbiträde å postverkets stat. Dåvarande civilministern avgav den gången inför riksdagen ett principuttalande, däri han bland annat säger: »Det kan ifrågasättas, huruvida icke Hesselgren borde erhålla det högsta belopp, som, enligt vad jag förut föreslagit, skall tillkomma skrivbiträden hos postverket i pension, eller 1,100 kronor. Då emellertid nämnda rättighet förutsätter, att pensionsavgift under en följd av år erlagts, har jag stannat vid det av styrelsen föreslagna beloppet, 1,000 kronor.» Och riksdagen underströk så sent som år 1912 detta civilministerns uttalande. Under sommarriksdagen 1914 hade riksdagen att behandla en pension för ett skrivbiträde i civildepartementet, alltså ett skrivbiträde, som i likhet med den person, varom här är fråga, tjänstgjort i Kungl. Maj:ts kansli, och även den gången satte riksdagen beloppet till 1,000 kronor. Under innevarande år, år 1916, ha förekommit två fall, där pension beviljats åt liknande befattningsinnehavare, anställda hos kommerskollegium och domänstyrelsen, och i bägge dessa fall har pensionsbeloppet satts till 1,000 kronor. Såvitt

jag kan finna, föreligger nu icke några skäl att i detta fall avvika från den princip, som riksdagen i dylika fall förut tillämpat, och nu bevilja annat belopp än det, riksdagen beslutat dels i år två gånger och dels flera gånger under de föregående riksdagarna, såsom jag här tillåtit mig erinra om.

Såsom vidare framgår av reservationen, kunna vi reservera icke heller godtaga det uttalande, som departementschefen här gjort angående den provisoriska löneregleringen för tjänst-innehavare i departementen, varom riksdagen ju icke i någon mån yttrat sig, och återopandet av densamma såsom grund för det högre pensionsbeloppet i detta fall.

Vad som föranlett oss att här avgiva vår reservation är icke den omständigheten, att den person, varom nu är fråga, skulle få 100 kronor mera i pension, utan att det är nödvändigt för riksdagen att här upprätthålla vissa principer, så att man icke godtyckligt skall bestämma pensionerna allt efter som den ena eller andra departementschefen föreslår ett större eller mindre belopp. Riksdagen måste här anlägga en enhetlig syn på tingen, och därest riksdagen nu skulle gå med på att bifalla utskottets hemställan, kommer detta beslut att i fråga om alla sådana, som fortfarande kvarstå på extra stat, när de inträda i pensionsåldern, uppriva de grunder, efter vilka deras pensioner hittills beräknats.

Jag kan med anledning härav, herr talman, icke annat än yrka bifall till reservationen, d. v. s. att beloppet här måtte sättas till 1,000 kronor.

I detta anförande instämde herrar *Jonsson* i Gumboda och *Berg* i Munkfors.

Vidare yttrade

Herr Adelswärd: Herr talman! I detta som i så många andra liknande fall är det ju obestridligt, att skall man hålla sig strängt till den formella rätten, har man icke tillräckligt stöd för att tillstyrka den högre pension, som utskottet här föreslagit. Men i sådana fall som detta, där det gäller enskilda individer och icke hela grupper av befattningshavare, i vilket senare fall man naturligtvis måste hålla strängare på konsekvenserna, kan jag icke finna annat än att man måste taga hänsyn till de för ögonblicket föreliggande fallen betraktade individuellt, och se företrädesvis på vad billigheten kräver. Det förefaller mig, som om, då det här gäller en person, som är 61 år och har 35 tjänstår, det vore obilligt, om hon icke skulle få den pension, hon, därest hon haft ordinarie anställning, skulle ha erhållit redan vid 60 års ålder och med 30 tjänstår.

Det har dessutom framhållits en hel del skäl speciellt i detta fall. Det gäller här en person, som fullgjort sin tjänst på ett synnerligen utmärkt sätt och vid många tillfällen utfört

*Ang. pension
åt skriv-
biträdet J. C.
Håkanson.
(Forts.)*

Ang. pension
 åt skriv-
 biträdet J. C.
 Håkanson.
 (Forts.)

ett provande och viktigt arbete och som därför verkligen gjort sig förtjänt utav att, då hon nu slutar, få komma i åtnjutande av samma pension, som en lönereglerng skulle ha medfört, vilken lönereglerng, såsom nu framgår av betänkandet, i detta fall blivit uppskjuten.

Jag ber, att kammaren här, såsom jag tycker vara det riktigaste, tar hänsyn till billighetsskäl i detta speciella fall och beviljar den högre pension, som utskottet här hemställt om, vilken hemställan jag, herr talman, nu ber att få tillstyrka.

Häruti instämde herr *Hellberg* i Lycksele.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet *Hasselrot*: Herr vice talman, mina herrar! Då herr Adelswärd nu redogjort för de skäl, som tala för ett bifall till propositionen, vill jag här endast understryka vad som redan framhålles i propositionen, nämligen att fröken Håkanson gjort sig synnerligen förtjänt av den högre pensionen, i det att hon tjänstgjort i 35 år eller under 5 års längre tid, än som i allmänhet är nödvändigt för erhållande av pension, samt att hon städse skött sin tjänst på ett sällsynt utmärkt sätt. Jag vill icke förringa förtjänsten hos de kvinnliga skrivbiträdena i allmänhet, men jag kan dock icke undertrycka den meningen, att ingen kan mer än fröken Håkanson vara förtjänt av det erkännande, som skulle ligga i ett bifall till den förevarande framställningen. Jag är också alldeles övertygad om, att därest reservanterna hade den minsta kännedom om fröken Håkansons sätt och förmåga att arbeta skulle de låta reservationen falla.

Herr *Vahlquist*: Herr talman! Jag för min del har ställt mig tveksam mot det slut, vartill utskottet kommit, och detta huvudsakligen på den grund, att jag icke anser motiveringen vara sådan, att jag kan godkänna densamma. Jag tillåter mig därför, utan att vidare ge mig in på sakfrågan i övrigt, hemställa, att utskottets förslag bifalles på det sätt, att ur motiveringen måtte utgå den punkt, som börjar med: »Då den definitiva lönereglerngen» och slutar med: »uppförts å ordinarie stat», samt att sista punkten kommer att lyda: »Billigheten synes därför i detta fall fordra, att Håkanson kommer i åtnjutande av en pension å 1,100 kronor.»

Jag ber således, herr talman, att med denna ändring i motiveringen få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Söderberg* i Hobbarn: Herr talman! Då jag icke var närvarande vid detta ärendes slutliga behandling inom utskottet, ber jag att få säga några ord.

Under ärendets förberedande behandling inom utskottet hyste jag till att börja med samma uppfattning, som den förste ärade talarren, herr *Kristensson*, här förfäktar. Men ju mer jag kom att tränga in uti denna fråga, desto mer övertygad blev jag, att verkligen goda

skäl förefinnas för att tillstyrka den kungl. propositionen. När man tager del av det yttrande, som här avgivits av statskontoret, så finner man, att denna fröken Håkanson har oförvitligt, samvetsgrant och plikttroget tjänstgjort under mycket lång tid, nämligen 35 år; men att hon, då nu ifrågavarande löner reglerades och dessa tjänster uppfördes på ordinarie stat, redan var i 60-årsåldern och därför för gammal att bli ordinarie. Hon har emellertid sedan tjänstgjort ytterligare ett år. Läger man så det ena intill det andra, torde goda skäl föreligga, att hon bör komma i samma ställning som hennes kamrater, som fingo vara med om löneregleringen, och sålunda bli tillförsäkrad en pension utav 1,100 kronor, oaktat hon icke har bidragit med något till sin pensionering.

*Ang. pension
åt skriv-
biträdet J. C.
Håkanson.
(Forts.)*

Nu säger man gent emot detta — och det är därför, herr talman, jag begärt ordet — att detta är en mycket viktig principfråga, så att riksdagen må noga se sig för, innan den nu slår in på en sådan väg. Herr Kristensson yttrade också i sitt anförande, att man genom att bifalla detta förslag blir nödsakad att öka pensionerna åt en hel mängd andra statstjänare, som förut ha fått sin pensionsfråga ordnad. Det är dock något alldeles säreget med denna fröken Håkanson. Hon har ju tjänstgjort icke blott 30 år, som nu i allmänhet är fastslaget, utan i 35, och hon har, enligt uppgift, under denna tid verkligen ådagalagt en sådan plikttrohet, att för min del kan jag icke komma ifrån, att hon bör få denna pension, ehuru väl man bör vara mycket försiktig, naturligtvis, när man behandlar sådana här frågor.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag med den förändring uti motiveringen, som här föreslagits av herr Vahlquist.

Herr Kristensson: Herr talman! Jag vill icke på något sätt bestrida, att icke här ifrågavarande pensionstagare gjort sig synnerligen väl förtjänt av pension och att hon på ett sällsynt utmärkt sätt skött sin befattning. Men vad jag däremot icke kan godtaga är, att på grund av något av nu anförda skäl låta reservationen falla, såsom herr justitieministern uttryckte sig. Då vi utdela pensioner, kunna vi väl icke lägga sådana synpunkter till grund för pensionsbeloppens bestämmande, ty då skulle ju pensioners utdelande i sig innebära, att riksdagen och Kungl. Maj:t därvid utdelade ett slags betyg för skicklighet och förtjänst. Pensionerna äro i allmänhet bestämda enligt lag, och de tillkomma med lika belopp alla ordinarie befattningshavare enligt de i resp. pensionslag fastställda grunder, men de grunder, som herr justitieministern här åberopat, äro, såvitt jag vet, icke intagna i någon här i landet gällande pensionslag; och de kunna väl näppeligen godtagas, ty då komma vi in på det subjektiva omdömet plan, och det blir då alldeles omöjligt att undgå en viss mannämän. Jag kan för min del icke finna annat, än att det är i högsta grad inkonsekvent av riksdagen att för samma slags befattningshavare år efter år besluta, den ena gången ett och den andra gången ett annat belopp. Riksdagen måste väl ändå vara något konsekvent. När det gäller allmän lag, är riksdagen konsekvent, och

Ang. pension
åt skriv-
biträdet J. C.
Håkanson.
(Forts.)

där gå alla efter samma linjal, och därför måste också i fråga om dessa extra befattningshavare, som icke äro berättigade till pension, följas några objektiva grunder. I annat fall blir det alldeles omöjligt att kunna behandla dylika frågor.

Jag kan således, herr talman, icke finna de skäl, som av utskottets ärade vice ordförande här blivit framställda, vara tillräckliga. Han erkände ju öppet, att principerna tala för reservationen, men att billigheten borde bjuda, att vi bevilja ett belopp av 1,100 kronor. Då jag icke kan finna annat, än att ett belopp av 1,000 kronor för en ensam kvinna icke är så lågt, att billighetsskäl kunna åberopas för ett avstegstagande från de rena principerna kan jag, herr talman, icke annat än yrka bifall till reservationen.

Herr Adelswärd: Herr talman! Sedan min länskamrat, efter det anförande jag nyss här höll, gjort ett yrkande i sak överensstämmande med utskottets hemställan, fast med avvikande motive-ring, och då jag finner, att hans motivering måhända är bättre än utskottets, ber jag, herr talman, att få instämma i herr Vahlquists yrkande.

Då jag emellertid nu har ordet, ber jag att, med hänsyn till vad den siste ärade talaren yttrade, få säga ytterligare några ord i själva sakfrågan. Han vidhöll sin uppfattning, att man för konsekvensens skull borde bifalla reservationen och att det skulle vara orätt att i sådana fall som det föreliggande fästa avseende vid personens i fråga förtjänster och goda egenskaper; man skulle icke få göra någon betygssättning, såsom han sade, när det gäller att bestämma pensionsbeloppet. Detta hans resonemang är nog riktigt, om det gäller att bestämma pensioner för en grupp av tjänstemän, men det är icke en sådan fråga, som här föreligger. Här gäller det att bestämma pension åt en viss bestämd individ, och frågan är, huruvida denna person, som har tjänat länge och som är äldre och synnerligen väl förtjänt, skall ha lägre pension än en annan, som på grund av gällande bestämmelser och förhållandena i övrigt ändock har rätt till högre pension. Jag vill fråga: kan detta verkligen betraktas såsom rättvisa, och än mer, kan det betraktas såsom billighet? Jag menar i motsats till vad den föregående ärade talaren sade, att i sådana fall, som vi nu behandla, är det just de rent individuella synpunkterna, som skola komma i betraktande. Denna fråga skulle aldrig ha kommit upp, om det endast gällt att tillämpa gällande lag och författning, utan frågan har kommit framför riksdagen just därför, att det gäller ett individuellt fall, där man påtagligen ser, att billigheten fordrar, att den person det här gäller åtminstone icke bör få mindre pension, än vad som tillkommer andra, mindre förtjänta, som råkat bli pensionsberättigade ett eller annat år senare.

Jag ber därför herr talman, att i sak få vidhålla mitt yrkande, men instämmer med herr Vahlquist beträffande motiveringen.

Herr Persson i Stallerhult: Herr vice talman! Om det endast vore fråga om de hundra kronor, som utgöra skillnaden mellan

utskottets och reservanternas förslag, så vore det icke så mycket att tala om, men det är här en stor principfråga, som det gäller och som jag tror, att riksdagen sedan får att behandla undan för undan, och den principfrågan är, om extra tjänstemän vid statens verk skola få samma pensionsrätt och pension som ordinarie statstjänare, när de uppnått viss ålder. Det är klart, att det aldrig varit avsett att tillämpa pensionsreglerna på detta sätt, men man behöver icke gå längre än till departementschefens yttrande för att se, hurusom vederbörande departementschef resonerar, såsom det synes, mycket politiskt klokt och förståndigt, och detta departementschefens yttrande har till och med friherre Adelswärd instämt i, men man har nu också fått höra en annan uppfattning.

När det nu ställer sig så, har man att välja mellan det av herr Vahlquist framställda yrkandet och reservationen. Då kan man vara fundersam, vilket för framtiden är klokast att välja. Nu lever jag i den uppfattningen, att om reservanternas segra i denna kammare med sitt yrkande, så får denna fattiga kvinna vid gemensam votering dessa 1,100 kronor, och därom är icke något att säga. Då är det emellertid fastslaget, att riksdagen givit samma rätt till extra arbetare i statens arbete som till ordinarie. Nu har jag trott, då jag hörde herr Vahlquists yrkande, att man möjligen kunde förekomma, att riksdagen fattar ett sådant beslut som att likställa de extra och de ordinarie tjänstemännen med varandra i detta avseende genom att utsluta den påtalade, av utskottet i dess hemställan intagna satsen. Om kammaren bifaller ett sådant yrkande, så är det naturligt, att denna sats icke kommer in i riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t, och man kan då icke därav hämta stöd för liknande yrkanden i framtiden, utan varje särskilt fall får då tala för sig självt. När man har den åsikten, att denna kvinna skulle i gemensam votering få 1,100 kronor, så har man genom att följa herr Vahlquist i hans yrkande därmed ej erkänt att extra tjänstemän *har* samma rätt till pension som ordinarie.

Efter härmed slutad överläggning gav herr vice talmannen propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o bifall till det av herr Vahlquist under överläggningen gjorda yrkandet samt 3:o bifall till det yrkande, som framställts av herr Kristensson; och biföll kammaren därvid det av herr Vahlquist gjorda yrkandet.

Punkterna 7—24.

Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

Punkten 25, angående understöd åt änkan J. M. Nordvall.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 44, hade herr *Borggren* hemställt, att riksdagen ville bevilja extra ordinarie lokomotiv-reparatörförmannen Per Gustaf Nordvalls änka Johanna Mathilda Nordvall ett årligt understöd av 240 kronor att från och med den

*Ang. pension
åt skriv-
biträdet J. C.
Håkanson.
(Forts.)*

*Ang. under-
stöd åt änkan
J. M. Nord-
vall.*

Ang. under-
stöd åt änkan
J. M. Nord-
vall.
(Forts.)

1 januari 1916 utgå, så länge hon levde ogift, ävensom från samma tid bevilja deras dotter Gerda Valborg Nordvall ett årligt understöd av 120 kronor att utgå intill dess hon fyllt 18 år.

Utskottet hemställde, att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte medgiva, att e. o. lokomotivreparatörförmanen Per Gustaf Nordvalls änka Johanna Mathilda Nordvall finge, räknat från och med år 1916, så länge hon levde ogift, å allmänna indragningsstaten åtnjuta ett årligt understöd av tvåhundrafyrtio kronor.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Hedenstierna*, *Neiglick*, *Hallin* och friherre *Langenskiöld*, som inom utskottet yrkat avslag å motionen.

Sedan punkten föredragits, yttrade

Herr A d e l s w ä r d: Herr vice talman! Jag ber att få påpeka ett ledsamt tryckfel, som smugit sig in i sista raden före klämman, där det står, att understödet skäligen bör bestämmas till »300» kronor, under det att det i klämman står »tvåhundrafyrtio» kronor. Den förstnämnda siffran är ett tryckfel, som jag velat påpeka. Det skall naturligtvis vara 240 kronor där uppe också. I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr E k m a n: Herr vice talman, mina herrar! Denna punkt i bankoutskottets betänkande innehåller ett aktstycke från järnvägsstyrelsen, som enligt mitt förmenande är ägnat att ingjuta åtminstone någon tvekan beträffande lämpligheten av ett bifall till bankoutskottets här föreliggande förslag. Bankoutskottet har över den väckta motionen inhämtat järnvägsstyrelsens utlåtande, och i detta utlåtande säger järnvägsstyrelsen, att ett bifall till motionen skulle »innebära ett frångående av de principer, som hittills legat till grund för beslut i ärenden angående understöd av statsmedel åt efterlevande efter personer, som haft anställning i extra eller extra ordinarie tjänst vid statens trafikerade järnvägar». Och i slutet av det här återgivna uttalandet från järnvägsstyrelsen säger järnvägsstyrelsen, att »enligt styrelsens mening bifall till motionen helt säkert skulle föra med sig synnerligen vittgående konsekvenser». Järnvägsstyrelsen medger å andra sidan i sitt utlåtande, att i något enstaka fall på grund av särskilt ömmande omständigheter man har lämnat personer i motsvarande ställning understöd. Jag tillåter mig, med all aktning för bankoutskottet hysa den uppfattningen, att det icke varit bankoutskottet möjligt att utreda och överskåda vidden av de konsekvenser, på vilka järnvägsstyrelsen här pekat. Det är icke heller med ett ord, som bankoutskottet bestrider, att här, såsom järnvägsstyrelsen framhållit, är fråga om ett frångående av hittills hävdade principer. Under sådana omständigheter och då

det väl får anses vara fastslaget, att ett ansvarigt ämbetsverk, vars utlåtande bankoutskottet inhämtat, har fog för sin uppfattning att ett bifall till motionen innebure ett frångående av hittills gällande principer, som skulle medföra synnerligen allvarliga konsekvenser, så förefaller det mig, som om bankoutskottet, innan bankoutskottet utan vidare tillstyrkt motionen, hade bort antingen söka, om tiden medgivit det, verkställa utredning angående vilka dessa konsekvenser skulle vara eller, om man velat tillmötesgå motionen på något sätt genom en skrivelse till Kungl. Maj:t, begära en sådan utredning, innan utskottet slagit in på en helt ny princip. Jag har icke stora förhoppningar om att andra kammaren, då icke någon reservant finnes från denna kammare på denna punkt, skall frångå vad bankoutskottet tillstyrkt, men jag betraktar det såsom en skyldighet att på här anförda skäl yrka avslag på såväl motionen som bankoutskottets förslag i denna punkt.

Ang. under-
stöd åt änkan
J. M. Nord-
vall.
(Forts.)

Herr Andersson i Skivarp instämde häruti.

Herr Vahlquist: Herr talman! Saken är nog den, att jag och många med mig inom utskottet, verkligen kände oss tveksamma inför ett förslag som detta särskilt med hänsyn till möjliga konsekvenser, men efter moget övervägande kommo vi likväl till den uppfattningen, att vi icke kunde säga nej till denna framställning. Förhållandena voro nämligen så ömmande, att de konsekvenser, som framhöllos, icke kunde motväga eller uppväga de ömmande omständigheter, som förelågo.

Jag vill dock som min mening framhålla, att konsekvenserna nog icke torde vara så farliga, som man velat göra gällande, ty riksdagen har ju dock rätten att i varje särskilt fall besluta i frågor av den art, som den här föreliggande. Utskottet har, så vitt jag kan förstå, ställt sig synnerligen försiktigt gentemot motionärens framställning.

Som kammarens ledamöter torde finna, har motionären helt enkelt velat fastslå en bestämd grund för pensionering av änkor av det slag, som det här är fråga om, jämte barn. Detta har emellertid utskottet icke velat giva sig in på av fruktan för, att man därmed skulle binda sig för framtiden. Men utskottet har däremot icke ansett sig kunna underlåta att hemställa om bifall i den form, utskottet föreslagit, eller att det här ifrågavarande understödet årligen skulle utgå till änkan, så länge hon förbleve i sitt nuvarande änkestånd. För min del hoppas jag, att kammaren bifaller utskottets hemställan, och jag håller före, att man därmed ingalunda bundit sig vid sådana konsekvenser, som här gjorts gällande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Efter av herr vice

Ang. understöd
 åt änkan
 J. M. Nord-
 vall.
 (Forts.)

talmannen givna propositioner å de därunder förekomna yrkandena blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 26—42.

Utskottets i dessa punkter gjorda framställningar biföllos av kammaren.

§ 14.

Härefter föredrogs vart efter annat bankoutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt verkmästaren vid mynt- och justeringsverket O. G. Eklöf;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt understöd åt genom olyckshändelse under tjänstutövning omkomne tillförordnade gränsridaren i Kopparbergs län Per Erik Staf-fanssons son Cingal; och

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillläggs pension åt konstruktören och ritaren hos lotsstyrelsen L. F. Lindberg.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15.

Ang. rätt att
 förvärva fast
 egendom eller
 gruva eller
 aktier i vissa
 bolag m. m.

Vidare förelåg till avgörande lagutskottets utlåtande, nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag m. m., dels ock i anledning därav väckta motioner.

Genom en den 7 april 1916 dagtecknad proposition, nr 137, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag,

2) lag om ändrad lydelse av 68 § i gruvestadgan den 16 maj 1884,

3) lag innefattande tillägg till lagen den 28 juni 1895 om handelsbolag och enkla bolag,

4) lag om ändrad lydelse av 23, 54, 63, 91, 92, 94, 105 och 132 §§ i lagen den 12 augusti 1910 om aktiebolag samt

5) lag om ändrad lydelse av 6, 20 och 54 §§ i lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar.

I samband med denna proposition, som hänvisats till lagutskottet, hade utskottet till behandling förehåft följande med anledning därav väckta motioner, nämligen:

Inom första kammaren:

nr 108 av herr *Strömberg*; samt

inom andra kammaren:

nr 272 av herr *Lindhagen*; och

nr 273 av herr *Lübeck*.

*Ang. rätt att
förvärva fast
egendom eller
gruva eller
aktier i vissa
bolag m. m.
(Forts.)*

Utskottet hemställde

1:o) att riksdagen, med tillkännagivande, att det i förevarande proposition framlagda förslaget till lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte i anledning av samma proposition för sin del antaga vid punkten fogat förslag till lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag;

2:o) att riksdagen måtte godkänna de av Kungl. Maj:t framlagda förslag till lag om ändrad lydelse av 68 § i gruvestadgan den 16 maj 1884 samt till lag innefattande tillägg till lagen den 28 juni 1895 om handelsbolag och enkla bolag;

3:o) att riksdagen, med tillkännagivande att det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändrad lydelse av 23, 54, 63, 91, 92, 94, 105 och 132 §§ i lagen den 12 augusti 1910 om aktiebolag, icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick bifallas, måtte för sin del antaga vid punkten fogat förslag till lag om ändrad lydelse av ovan nämnda §§ i lagen den 12 augusti 1910 om aktiebolag;

4:o) att riksdagen måtte godkänna det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag om ändrad lydelse av 6, 20 och 54 §§ i lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar; samt

5:o) att de i ärendet väckta motioner, i den mån de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet var fogad en av herr *Lindhagen* avgiven reservation beträffande 2 § i det av utskottet i punkten 1:o) av dess hemställen framlagda lagförslaget.

Sedan herr vice talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr *Petersson* i Lidingö villastad, som yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren måtte besluta, att föreliggande betänkande föredrages punktvis och de i de särskilda punkterna omförmälda lagförslagen paragrafvis med ingresser, rubriker och utskottets hemställanden sist samt att lagens paragrafer icke må behöva uppläsas utom då någon ledamot sådant påyrkar.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

Ang. rätt att
förvärva fast
egendom eller
gruva eller
aktier i vissa
bolag m. m.

(Forts.)

Punkten 1:o).

Det i punkten innefattade lagförslaget.

1—4 §§.

Godkändes.

Härpå föredrogs 5 §; och anförde därvid

Herr Petersson i Lidingö Villastad: Herr talman, mina herrar! I det förslag, som i den kungl. propositionen av Kungl. Maj:t förelades riksdagen, fanns upptagen en anordning, som gick ut på, att bolag eller förening skulle kunna erhålla generellt tillstånd att förvärva fast egendom eller gruva eller att idka gruvdrift, som i denna lag omförmäles. Men jämte detta uttalades också att tillstånd skulle kunna sökas och erhållas för särskilt fall. Nu har utskottet funnit, att det generella tillstånd, som Kungl. Maj:t föreslagit, borde ur lagen utgå, och i stället stadgas, att det alltid skulle erfordras Kungl. Maj:ts tillstånd för varje särskilt fall. Detta har föranlett, att på åtskilliga ställen i Kungl. Maj:ts förslag, där det talades dels om allmänt tillstånd och dels om tillstånd för särskilt fall, orden »för särskilt fall» utgått, därför att icke mera än en sorts tillstånd upptagits i det förslag, som utskottet framställt. Av ouppmärksamhet vid redaktionen har emellertid i denna § 5 orden »för särskilt fall» fått kvarstå. De böra utgå för att lagens uttryckssätt skall komma i överensstämmelse med vad som är stadgat i § 2 av densamma. Paragrafen börjar så: »Åskas sådan prövning som i 4 § sägs, eller vill någon jämlikt 1 eller 2 § för särskilt fall söka Konungens tillstånd» etc. För att denna paragraf redaktionellt skall komma i överensstämmelse med övriga paragrafer, böra alltså orden »för särskilt fall» utgå, och jag tillåter mig därför hemställa, att kammaren ville besluta att antaga denna paragraf med den ändring, att orden »för särskilt fall» utgå. Jag är i tillfälle upplysa, att samma yrkande framstälts i första kammaren och att första kammaren bifallit det samma.

Vidare yttrades ej. Paragrafen godkändes med den ändring däri, som föreslagits av herr Petersson i Lidingö villastad.

6—11 §§.

Godkändes.

Efter nu skedd föredragning av 12 § anförde

Herr Petersson i Lidingö Villastad: Herr talman! Om

herrarna behagade uppmärksamma 12 §, sådan den lyder i utskottets förslag, så innehåller denna paragraf, att vissa svenska aktiebolag med aktiebrev, ställda till viss man, skola vara pliktiga att å aktiebrev, som finnas å svenska händer, göra anteckning därom att aktiebreven icke må genom teckning eller överlåtelse förvärfvas av utländsk medborgare, samfällighet eller stiftelse, ej heller av svenskt bolag eller svensk förening, som enligt 2 § allenast med Konungens tillstånd äger förvärva fast egendom eller gruva. Dessa anteckningar avse att skydda redan bestående bolag mot att ett utländskt inflytande där skulle kunna göra sig gällande i högre grad än vad redan nu må vara fallet. För att åstadkomma, att en sådan anteckning verkligen blir gjord, är det stadgat i andra stycket av 12 §, att det åligger styrelsen för vederbörande bolag att å sådana aktier, som äro underkastade den inskränkning, som jag nyss talade om, låta göra påskrift om inskränkningen och att i aktieboken anmärka, vilka aktiebrev som förses med dylik påskrift. För att åter framtvinga att dessa aktiebrev verkligen lämnas in till styrelsen för påskrift, har det stadgats i 3 punkten sista stycket följande: »Innan aktiebrev blivit av styrelsen försett med påskrift och anmärkning härom gjorts i aktieboken, må utdelning å den eller de aktier, varå brevet lyder, ej äga rum.» Således måste en aktieägare, för att få utdelning å sina aktier, lämna från sig aktierna till styrelsen, och styrelsen får icke betala ut någon utdelning, förrän, som det står i denna paragraf, vederbörlig påskrift blivit gjord. Att när aktierna en gång kommit in till styrelsen, denna också verkställer påskriften och icke utbetalar någon utdelning, förrän påskriften har skett, därför är sörjt i 15 §, däri det stadgas ansvar för styrelseledamot, som underlåter vad han därutinnan har att iakttaga.

Nu är det så, att denna lag kommit till behandling i riksdagen så sent, att man just nu befinner sig i den tidsperiod, då åtskilliga av våra svenska bolag skola betala ut sina utdelningar. Det är klart, att en sådan åtgärd som den att fordra in alla aktierna och förse dem med påskrift samt göra anteckning därom i aktieboken kommer att taga en ganska avsevärd tid, även om rätt starka arbetskrafter insättas. Om man har att räkna med, som ofta är fallet, flera tiotusental aktier, så är det klart, att det skall taga lång tid. Av stadgandet sådant det nu är skrivet skulle följa, att alla svenska aktieägare i dessa bolag finge vänta på sin utdelning en avsevärd tid utöver den, då de räknat med densamma. Och det är antagligt, att åtskilliga svenska medborgare skulle komma i svårigheter, därför att de icke få likvid för sina kuponger på den tid som de haft skäl att påräkna. Hade denna lag genomförts på annan tid av året än just nu, så hade betänkligheten varit alldeles borta, ty då hade man haft tillräcklig tid att verkställa de nödiga anordningarna.

Emellertid har det förhållande, som jag nu påpekat, föranlett förslag till en ändring i denna paragraf, så att sista

Ang. rätt att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag m. m.
(Forts.)

Ang. rätt att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag m. m.
 (Forts.) punkten i andra stycket, som nu innehåller, att utdelning icke får ske, innan aktiebrev av styrelsen försetts med påskrift och anteckning därom gjorts i aktieboken, skall utbytas mot den föreskriften, att utdelning icke må ske, innan aktiebrev blivit för påskrift ingivet till styrelsen. Om man godtager denna ändring, skulle situationen bli sådan, att en aktieägare får lyfta sin utdelning, så snart han företer kupong och aktiebrevet, som då tages om hand av vederbörande kuponginlösare och av denne insändes till styrelsen. Den garanti man velat ha, för att aktieägare verkligen lämna in sina aktiebrev och att de sålunda kunna förse med påskrift, är oförändrad, ty aktieägaren får ingen utdelning innan han lämnat aktiebrevet ifrån sig. Och den garanti man velat ha, för att styrelsen sedan skall verkställa påskrift på aktien, är också oförändrad, ty ingen ändring göres i 15 §, där ansvar stadgas för styrelsen, om den underlåter sin skyldighet härutinnan.

Det förslag till ändring i sista punkten av det upplästa stycket, som jag nu går att framställa, innebär således icke någon ändring i sak utan allenast att det beredes möjlighet för aktieägarna att få sin utdelning på en något tidigare dag, än de eljest skulle erhållit med den lydelse paragrafen nu har.

Jag är också i tillfälle att upplysa, att det yrkande, som jag nu gör, blivit framställt i första kammaren och att första kammaren redan godkänt detsamma.

På grund av vad jag sålunda anført hemställer jag, att kammaren måtte bifalla denna 12 § med den ändring, att sista punkten i andra stycket av paragrafen kommer att lyda så: »Innan aktiebrev blivit för påskrift ingivet till styrelsen, må utdelning å den eller de aktier, varå brevet lyder, ej äga rum.»

Herr Lindhagen: Jag har för min del ingenting emot det förslag till ändring av paragrafen, som den siste talaren framställt. Jag hoppas, att det går i lås i alla fall och att det icke blir några oförutsedda svårigheter vid tillämpningen.

Jag begärde nu ordet för att erinra om att jag i motion ifrågasatt, att i denna paragraf, som avser lagens tillämpning på bolag, vilka redan ha förvärvat jord, icke skulle göras de undantag Kungl. Maj:t ifrågasatt. Då emellertid dessa undantag äro begränsade bl. a. till viss areal mark och utskottet också i någon mån modifierat bestämmelsen i denna del, så har jag för min del ansett mig kunna gå med på densamma.

Men varför jag nu i all synnerhet begärde ordet är för att beklaga för min egen del, att tionde huvudtiteln gick så ofantligt hastigt, hastigare än någonsin under min riksdagstid, såvitt jag kan minnas, så att när jag kom, var behandlingen av denna lag redan påbörjad. Och jag har sålunda icke fått tillfälle att göra det yrkande, jag skulle ha gjort vid 2 §. Det är ett rent spektakel efter min mening, att här står kvar, att man skall giva utlänningarna öppen rätt att förvärva aktier ytterligare utöver vad de redan ha ända intill en

femtedel av aktiekapitalet. Det utländska kapitalet har ju så många andra sätt att placera sig, så att man bort göra saken ordentligt här och icke lämna detta kryphål öppet. Ty de, som kunna skaffa sig en femtedel av aktiekapitalet, ha nog möjlighet att dominera det hela genom att begagna sig av bulvaner. Kungl. Maj:t har här uppdragit lagrådets förslag. Det till lagrådet remitterade förslaget innehöll ej dylikt medgivande. Norrlandskommittén upptog det ej i sitt förslag. Aktiebolagskommittén har icke kommit att tänka på att lagstifta på det sättet. Den norska motsvarande lagstiftningen känner icke heller till något sådant medgivande. Och Kungl. Maj:t själv säger om lagrådets förslag, att vill man vara säker på sin sak, skall man icke lagstifta på det sättet. Där ser man olägenheten av att lagrådet får bli auktoritet i frågor, där lagrådet icke är någon auktoritet alls. Man talar här om lagens behövlighet, men så kommer man med detta att näringsfriheten gör det så betänkligt att uppställa för stora hinder och därför bör man vara försiktig, man skall vaka över näringslivets frihet och även låta utlänningarna få lägga sig till med vårt lands jord.

Jag är i alla fall tacksam för att talmannen tillåtit mig att så här efteråt begagna tillfället för att deklarerat mina synnerliga bekymmer och mitt missnöje med att på detta sätt stifta lag.

Herr talmannen, som under herr Lindhagens yttrande återtagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härpå ordet till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Hasselrot, som anförde: Herr talman, mina herrar! Gentemot herr Lindhagen skall jag be att få säga ett par ord. Den kungl. propositionen innehöll bestämmelser om möjlighet för bolag att få allmänt tillstånd att inköpa fastigheter. Denna bestämmelse har strukits av lagutskottet. Därutav blir det alldeles nödvändigt att bereda vissa lättnader åt bolag, där det utländska inflytandet är intet eller ringa eller i varje fall ofarligt. Åtskilliga av våra svenska industrier måste för att kunna leva förvärva fast egendom. En del eller åtskilliga av dessa industrier ha utländska aktieägare. Om herr Lindhagens förslag hade antagits, skulle följden blivit, att de svenska aktieägarna måst inköpa de utländska aktierna. Detta åter skulle haft till följd, att utlänningarna naturligtvis begagnat sig av det gynnsamma ögonbliket och tillskansat sig obehörig fördel på svenska medborgares bekostnad. Detta kan, såvitt jag förstår, icke vara riktigt.

Till sist vill jag framhålla, att syftet med detta lagförslag — det viktigaste jag haft äran framlägga för riksdagen — icke är att förhindra eller ens försvåra för bolagen att förvärva fast egendom. Om den frågan blir väl tal en annan gång. Syftet är här endast att bevara Sveriges jord åt Sverige, och det syftet vinnes, om lagförslaget antages.

Vidare yttrade

Ang. rätt att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag m. m.
(Forts.)

Ang. rätt att
förvärva fast
egendom eller
gruva eller
aktier i vissa
bolag m. m.

(Forts.)

Herr Schotte: Herr talman! Jag skall be att få uttala min anslutning till det förslag till ändring av 12 §, som lagutskottets ärade ordförande här framställt. Jag tror, att det är en av förhållandena påkallad lättnad för vederbörande bolag, som nu under den närmaste tiden gå att förrätta sina utdelningar och vilka bolag äro bland våra största bolag och ha en synnerligen stor aktiestock. Jag tror därför, att det bör vara lämpligt — då det icke innebär någon ändring i sak — att man tillmötesgår det väckta lindringsförslaget. Det har icke av utskottet förut uppmärksamrats, då Kungl. Maj:t icke gjort någon framställning i detta syfte och då man väl antog, att hela denna fråga skulle kommit tidigare till riksdagens avgörande än som skett.

Slutligen vill också jag uttala min tillfredsställelse över att riksdagen nu synes komma att enas om ett betydelsefullt steg på ett förut omstritt lagområde, ett steg som säkerligen kommer att lända till båtnad för utvecklingen av de svenska naturtillgångarna och bevarandet av desamma i svenska händer. Det är uppenbart, att var och en icke kan få sina önskemål i alla detaljer tillfredsställda. Men i stort sett torde man få beteckna detta lagförslag som ett stort och betydelsefullt framsteg, av vilket man har all anledning att hoppas goda verkningar i det syfte, lagförslaget avser att tillgodose.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag är också tillfredsställd ur samma synpunkt, som den siste ärade talaren gjorde gällande. Men jag vill därjämte uttala den förhoppningen, att vi icke måtte bliva i väsentliga delar lurade vid tillämpningen av den bestämmelse, rörande vilken jag nyss tillät mig hysa vissa tvivel. Nu framhöll herr justitieministern, att det var nödvändigt att lagstifta på det sättet, då lagutskottet tagit bort rätten för Kungl. Maj:t att åt vissa bolag giva det allmänna tillståndet att förvärva fastigheter. Den bestämmelsen hade nämligen Kungl. Maj:t i sitt förslag, men på samma gång hade Kungl. Maj:t upptagit detta om tillstånd i särskilda fall. Nu har emellertid herr justitieministern medgivit, att Kungl. Maj:t hade kommit med för mycket, och jag är tacksam för detta erkännande från statsrådsbänken. Men fastän man alltså tager bort det allmänna tillståndet, kvarstår dock tillstånd för särskilda fall. Det är icke alls angeläget, att utländska aktiebolag få lägga sig till med jord i Sverige. Att det skall anses för intrång i näringsfriheten, kan jag icke finna, då man ju kan erhålla tillstånd i särskilda fall att förvärva jord och fastighet och då man har § 4, där de verkliga behoven äro tillgodosedda. Men vill man tillgodose dessa behov, då skall man icke lagstifta på detta sätt, så att man ger en generell rätt för nu existerande bolag eller för bolag, som i en framtid komma att bildas, att till utlåningar överlåta aktier ända upp till detta belopp utan någon trängande anledning. I så fall skulle man naturligtvis skrivit på ett annat sätt.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad gav herr talmannen propositioner först på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf samt vidare på godkännande av berörda förslag med den ändring, som under överläggningen yrkats av herr Petersson i Lidingö villastad; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Ang. rätt att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag m. m.
(Forts.)

13—17 §§.

Godkändes.

18 § föredrogs härefter. Därvid yttrade

Herr L ü b e c k: Herr talman, mina herrar! I § 18 avhandlas vissa undantagsbestämmelser, som angå ekonomiska föreningar, och då jag på denna punkt väckt en motion, som icke vunnit lagutskottets godkännande, skall jag be att få yttra några ord. — Jag vill då först uttala samma tillfredsställelse som flera föregående talare här ha gjort, nämligen över att vi i fråga om bevarande av svenska naturtillgångar åt svenska medborgare nu få en lagstiftning till stånd under allmän anslutning från olika håll. Jag vill uttala denna tillfredsställelse så mycket hellre, som det torde vara bekant, att när man i vårt grannland Norge fann det utländska inflytandet på naturtillgångarna nödvändig-göra en lagstiftning, så blev denna lagstiftning sådan, att den kom att drabba icke blott utlänningarna utan även den inhem-ska företagsamheten på ett mycket betungande sätt. Jag hoppas också att genom antagande av föreliggande viktiga lag, vi för framtiden skola bli befriade från de invändningar mot en praktisk och förnuftig vattenfallslagstiftning, vilka gjorts gäl-lande ur den synpunkten att man måste bromsa det utländska förvärvet av svenska naturtillgångar; det skälet har med an-tagande av detta lagförslag, såvitt jag kan förstå, bortfallit.

Emellertid har jag för min del, vis av skadan från ett annat i viss mån närbesläktat område, funnit, att man kunde hysa be-tänkligheter mot att ekonomiska föreningar så utan inskränk-ning blivit upptagna bland sammanslutningar, som måste begära tillstånd i varje särskilt fall för att få förvärva fastighet, och jag har särskilt pekat på ett slag av ekonomiska föreningar, som i framtiden komma att bli av mycket stor vikt, nämligen vat-tenregleringsföreningarna, vilkas betydelse vi särskilt i dessa dagar fått exempel på.

Visserligen kunna enligt § 4 mindre fastigheter och mindre vattenfall om högst 100 hkr få förvärfas av ekonomiska före-ningar, och jag kan icke finna annat än riktigt, att begränsningen här är gjord så snäv, när det gäller att förhindra det utländska förvärvet. Men lika tydligt är, att när det gäller en ekonomisk förening med helt och hållet svenska delägare, denna begränsning är alltför snävt tilltagen och därigenom kan förhindra åtskillig

Ang. rätt att
förvärva fast
egendom eller
gruva eller
aktier i vissa
bolag m. m.

(Forts.)

god företagsamhet. Man har emellertid den utvägen att en ekonomisk förening, som vill förvärva en för dess verksamhet behöfelig fastighet, får gå till Kungl. Maj:t. Om Kungl. Maj:t handlar i överensstämmelse med lagens anda, och Kungl. Maj:t konstaterar, att den ekonomiska föreningen består av uteslutande svenska medlemmar, så är det klart, att detta tillstånd också bör på Kungl. Maj:t meddelas. Jag för min del är emellertid icke fullt säker på, att det under alla förhållanden också kommer att meddelas. Det finnes exempel härpå, från ett närbesläktat område, som jag nämnde nyss, och jag tänkte därvid på kungsådelagstiftningen. Där finnes sålunda exempel på att man velat tolka lagförslag, tillkomna i ett visst bestämt syfte, så, att Kungl. Maj:t sedan skulle kunna utöva den makt, som blivit Kungl. Maj:t given exempelvis på det sättet, att med ett tillstånd att förvärva egendom av förevarande slag skulle kunna förknippas vilka bestämmelser som helst, även om de för lagförslagets anda måste anses vara fullkomligt främmande.

Det är ur den synpunkten, herr talman, jag ansett det vara klokt, om man i detta lagförslag fått in en bestämmelse av den innebörd, att en förening av vattenregleringsförenings natur, sammansatt, som den är, uteslutande av vattenfallsägare utefter ett vattendrag, och med nödiga stadgar utrustad för att den ej må kunna utnyttjas för utländskt förvärf av naturtillgångar, att en sådan förening skulle undantagas från lagstiftningens tillämplighetsområde. Några svårigheter skulle enligt min mening icke funnits att få en sådan bestämmelse intagen i exempelvis § 18. Nu får jag i stället uttala den förhoppningen, att de vådor, som jag tror under vissa förhållanden kunna vara förknippade med de generella bestämmelserna för ekonomiska föreningar, måtte i framtiden på annat sätt undanröjas, och framförallt att detta lagförslag måtte tillämpas i syfte endast att förbygga utlänningars förvärf av svenska naturtillgångar, men icke att hindra inhemsk, sund företagsamhet.

Herr Petersson i Lidingö villastad: Herr talman, mina herrar! Då den siste ärade talaren icke framställde något yrkande, kan det kanske vara överflödigt av mig att uppträda, men det är dock några ord, som böra sägas, i anledning av vad han anförde.

Han har velat ha frihet för vattenregleringsföreningar att förvärva det vatten och den jord, som de behöva för att kunna genomföra sina regleringsföretag. Han har framfört detta i en motion, som lagutskottet — det kan jag försäkra — ägnat en ganska ingående behandling. Det ligger också åtskilligt i vad han säger därom att dessa föreningar, vilka ju icke avse annat än att reglera vattentillgången för flera, nedanför varandra ligande vattenfall i en älv, icke borde bliva underkastade samma svårigheter och omgångar som andra ekonomiska föreningar. Men det är två saker, som man dock måste tänka på.

Det ena är, att vattenregleringsföreningarnas behov av mark och vattenfall i allmänhet inskränker sig, såsom motionären själv i sin motion utvecklat, till mindre områden av jord och mindre vattenfall, och så snart det är fråga om sådana mindre fastigheter är också § 4 i föreliggande lagförslag tillämplig. Föreningen behöver då blott ingå till Konungens befallningshavande, som har att tillse, huruvida fastigheten, som vattenregleringsföreningen vill förvärva är av den jämförelsevis ringa omfattning, som i § 4 avses. Om så befinnes vara fallet får föreningen utan vidare tillstånd till förvärvet.

*Ang. rätt att
förvärva fast
egendom eller
gruva eller
aktier i vissa
bolag m. m.
(Forts.)*

Men så komma vi sedan till de stora vattenfallen. Om en dylik förening skulle behöva ett verkligt stort vattenfall, så är den underkastad samma begränsningar och villkor som andra ekonomiska föreningar och detta enligt min uppfattning med rätta. Ty såsom vår föreningslagstiftning är lagd, finnes det för närvarande icke möjlighet att kontrollera vilka som gå in i föreningen som medlemmar. En förening behöver blott bestå av fem ledamöter, och i det ögonblick den inköper ett vattenfall kan den bestå av uteslutande svenska medlemmar, men när vattenfallet är inköpt, kan det utländska intresset inträda och bliva fullständigt dominerande på grund av ombyte av medlemmar i föreningen.

Det är på dessa grunder som det icke varit möjligt att tillmötesgå motionärens begäran att särställa dessa föreningar och giva dem en annan ställning än de övriga föreningar, som äro underkastade denna lag.

Vad beträffar den av den föregående ärade talaren uttalade farhågan för att Kungl. Maj:t skulle kunna begagna tillfället, då en koncessionsansökan framställes, att pressa en förening till särskilda avgifter eller medgivanden, som icke stå i förbindelse med själva saken, så har jag den uppfattningen, att dylikt icke kan ifrågakomma såsom oförenligt med förevarande lags grund och ändamål. Lagen är tillkommen uteslutande i syfte att skydda svensk jord och svenska naturtillgångar mot främmande inflytanden och innehåller ingenting om att avgifter eller andra förmåner till statsverket kunna utkrävas för ett enligt densamma beviljat tillstånd. Det kan då icke rimligen ifrågakomma, att Kungl. Maj:t skulle begagna sig av en koncessionsansökan, som gjorts enligt denna lag, för att som vederlag för tillståndet tillförsäkra statsverket fördelar, som statsverket icke har några som helst befogade anspråk på.

Jag har endast velat säga detta och har intet annat att tillägga än ett yrkande om bifall till utskottets förslag i denna del.

Herr Lübeck: Jag vill endast understryka, att jag givetvis icke haft en tanke åt, att en sådan bestämmelse, som den jag förordat, skulle införas, om den kunde lämna en väg öppen att kringgå lagens bestämmelser. Men jag tror att det skulle kun-

Ang. rätt att
förvärva fast
egendom eller
gruva eller
aktier i vissa
bolag m. m.

(Forts.)

nat gå ganska enkelt att undvika detta, t. ex. om man sagt, att den av mig åsyftade undantagsbestämmelsen skulle gälla för vattenregleringsförening, i vars stadgar funnes infört, att till den föreningen endast kunde höra vattenfallsägare längs ett vattendrag. I sådant fall tror jag icke, att det skulle finnas några möjligheter för ett sådant kringgående, som utskottets ärade ordförande antydde. De ljusa framtidsförhoppningar, som han hyste beträffande lagens tillämpning, vill även jag på det livligaste ansluta mig till.

Vidare anfördes ej. Paragrafen godkändes.

19 §; slutstadgandet; ingressen; rubriken.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten 1:o) förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Punkterna 2:o)—4:o).

Kammaren godkände utskottets under dessa punkter upptagna lagförslag samt förklarade utskottets hemställanden vara besvarade genom besluten i fråga om lagförslagen.

Punkten 5:o).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Föredrogos vart för sig:

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:ts angående inskränkning i möjligheten för värnpliktige samt fast anställt manskap vid armén och flottan att inköpa brännvin, vin och öl; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av herr Åkerlunds motion, nr 129, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande lämpligheten att vid fastställelse av taxor för trafik å enskilda järnvägar meddela vissa föreskrifter m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt; och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen nämnda beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 17.

Slutligen föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av herrar Thores och Hellbergs i Ljungkile motion, nr 134, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utfärdande av bestämmelser rörande förhyrning och registrering av personalen å vissa maskindrivna trålfartyg; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 18.

Avgåvos två nya motioner, nämligen av:

herr *Nilsson* i Linnås, nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 225, med förslag till förordning om krigsmaterielskatt m. m.; och

herr *Runefors*, nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 241, med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt.

Dessa motioner blevo på begäran bordlagda.

§ 19.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av medel för fullbordande av de utav 1906 års riksdag beslutade kasernetablissemang för femton infanteriregementen samt en i ämnet väckt motion;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av en örlogsdepå vid Göteborg;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till uppförande av byggnader för en vårdanstalt, avsedd för blinda med komplicerat lyte;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i punkt 162 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning om lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor dels ock i punkterna i 163, 167 och 177 under samma huvudtitel ävensom i särskild proposition, nr 115, gjorda framställningar angående tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal jämte i ämnet väckta motioner;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronohäktet i Svanesund;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till befrämjande och organiserande av den offentliga arbetsförmedlingen i riket;

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående byggnad för en statens provningsanstalt;

nr 108, i anledning av väckta motioner om anslag till upprepning av östra farleden till Karlskrona; och

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkt 54 av sjunde huvudtiteln gjorda framställning i fråga om inredningsarbeten i det s. k. gamla kungshusets källarvåning;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 26, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen i syfte att villkor om fullgjord skatteplikt må komma till användning vid fastställande av kontrollföreskrifter för utminuterung av brännvin;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kostnadsfri ledighet åt förste kontrollörerna vid sockerraffinaderierna i riket; och

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 13, 14 och 19 i förordningen den 15 november 1907 om frihamn och förordning om ändrad lydelse av §§ 13, 15 och 19 i förordningen den 20 december 1912 om fri-lager;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 § i lagen angående sparbanker den 29 juli 1892 och till lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen den 18 september 1903 angående tillsyn å vissa penninginrättningar, som driva sin rörelse utan av Konungen stadfäst reglemente;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från bevaringsmanskapets invalid- och pensionsfond åt avlidne barberaren I. A. Dahlins änka Netty Magdalena Dahlin, född Svedberg, och fem minderåriga barn;

nr 41, i anledning av väckt motion om tillägg till gällande reglemente för småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt;

nr 42, i anledning av väckt motion angående pension åt förra poststationsförestånderskan Anna Broberg;

nr 43, i anledning av väckt motion angående extra ordinarie lärares vid kommunalt gymnasium rätt till tjänstårsberäkning;

nr 44, i anledning av väckt motion angående pensionstillägg åt vissa länsmän; och

nr 45, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag angående utredning rörande ifrågasatt påbyggnad av riksdagshuset; jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en statens hästavelsfond;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett statsstuteri vid Ottenby;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande stat för veterinärinrättningen i Skara;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kapitalökning för lånefonden för torvindustriens understödjande;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergivande av en kronans fordran på grund av borgen för betalning av från kronoskog sålt virke m. m.;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbetalande av visst belopp såsom lösen för vissa äldre hamnbyggnader vid Kiviks hamn i Kristianstads län; och

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för undersökning av staten tillhöriga mossar;

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av dels herr Pålssons motion, nr 29, angående frihet från avgift för telefonsamtal till länets residensstad från apparater i länet, dels herr Sommelius' motion, nr 51, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder mot obilligt begränsande av telefonsamtalens avgiftsfrihet, dels herr Söderbergs i Hobbarn motion, nr 52, om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan att förslag till ändringar i gällande telefonreglemente eller till nytt sådant må till prövning föreläggas riksdagen, dels herr Magnussons i Skövde motion, nr 200, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utjämning av kostnaderna för anslutning till rikstelefonnätet, dels ock herr Clasons inom första kammaren väckta motion, nr 66, angående skrivelse till Konungen med begäran om ny uppdelning av telefontaxeområdena inom riket; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående de flottans s. k. A-klass tillhörande värnpliktiges tjänstgörings- och avlöningsförhållanden; och

nr 13, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående revision av reglementena för de kungl. teatrarna och för deras personals pensionsinrättningar.

§ 20.

Herr talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för lantförvarsdepartementet tillkännagivit, att han vid kammarens sammanträde nästkommande fredag ämnade besvara herr Palmstjernas interpellation angående arbetarnas vid Stockholms tygstations laboratorium och med dem jämfästllda arbetares anställningsvillkor.

§ 21.

Anmälde och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 129, angående val av ordförande och tre fullmäktige i riks-

Andra kammarens protokoll 1916. Nr 73.

gäldskontoret jämte tre suppleanter för samtliga fullmäktige i nämnda verk; och

nr 133, angående val av två fullmäktige i riksbanken och av tre suppleanter för riksdagens samtliga fullmäktige i nämnda verk;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 130, för ordförande och två fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 131, för kaptenen i flottans reserv friherre E. K. Palmstierna att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 132, för tre suppleanter i riksgäldskontoret;

nr 134, för två fullmäktige i riksbanken; och

nr 135, för tre suppleanter för riksdagens fullmäktige i riksbanken.

§ 22.

Justerades protokollsutdrag.

§ 23.

Herr *Ingvarson* avlämnade en motion, nr 326, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 225, med förslag till förordning om krigsmaterielskatt m. m.

Denna motion bordlades på begäran.

§ 24.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Julin</i>	under 6 dagar fr. o. m. den 19 maj,
» <i>Sundström</i>	» 8 » » » 18 »
» <i>Nilsson i Antnäs</i>	» 8 » » » 20 »
» <i>Lindmark</i>	» 8 » » » 20 »
» <i>Bäckström</i>	» 8 » » » 20 »
» <i>Hedlund</i>	» 5 » » » 18 »
» <i>Linders</i>	» 7 » » » 17 »
» <i>Ericsson i Åtvidaberg</i>	» 3 » » » 18 »
» <i>Liljedahl</i>	» den 20 maj,
» <i>Källman</i>	» 3 dagar fr. o. m. den 18 maj och
» <i>Erikson i Uppsala</i>	» 4 » » » 19 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2,46 e. m.

In fidem
Per Cronvall.